דער יוד

(DER JUDE)

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואָך.

פערלאג: חברה „אחיאסף“.

אבאנאמענטס פרייז יאָהרליך:
אָסטרייך-אונגארן —.12 קראָנען.
האַלביאָהריג —.6 „
פירטעליאָהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט
20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאָהרליך —.5 רוביל.
האלב יאָהרליך —.3 רוביל:
פיערטעל יאָהרליך 1.50 רו"כ.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

איינצעלנע נומערן 15 קאפ. — 30 העלער.

קראקויא, כסלו תרס"א. | נומר 47. | Krakau. 22 November 1900.

דער אבאנעמענט אויף די צייטונג

1901 דער יוד 1901

III יאהרגאנג. ערשיינט יעדע וואך. III יאהרגאנג.

אַ יאָהר צייט איז פאַר יעדער אָנשטענדיגער צייטונג אַ שטיק לעבען פון דעם פאָלק, וועלכען זי דיענט. אין אַזאַ צייטונג שפּיעגעלט זיך אָב דאָס לעבען פון פאָלק, זיינע פרייידען און ליידען, זיינע האָפנונגען און שטרעבען, אלעס, וואָס דאָס פאָלק לעבט איבער.

מיר מיינען, אַז מיר האָבען דאָס רעכט צו זאָגען, אַז אונזער צייטונג „דער יוד“ פערנעהמט זיך מיט אלע פראַגען און ענינים, וועלכע קענען ברענגען נוצען דעם יודישען פאָלק אין זיין טעגליכען לעבען, ווי אויך אין זיין צוקונפט. זי דערמאָהנט איהם זיין פערגאַנגענהייט, אין וועלכער אונזער פאָלק קען געפונען טרייסט און מוטה צו האלטען שטאָלץ זיין קאָפּ און צו געהען ווייטער זיין וועג מיט האָפנונג אויף בעסערע צייטען.

„דער יוד“ לעבט צוזאַמען מיט זיינע לעזער איין לעבען, און דיענט זיי מיט אלע קרעפטען, נישט שפּאָרענדיג קיין מיה און מאַטעריעלע מיטעל. אין יעדעס יודישע הויז, יעדע יודישע פאַמיליע געפינט אין „דעם יוד“ אַ פריינד אין זייערע פרייע מינוטען.

אין דיעזער ריכטונג וועט „דער יוד“ אויך ווייטער געפיהרט ווערען, מיר וועלען אויך ווייטער נישט שפּאָרען קיין מיה און געלד, כדי צו פערבעסערען און פערגרעסערען אונזער צייטונג, ווי ווייט מעגליך.

ווי ביז אהער וועט דער יוד ענטהאלטען פאלגענדע אבטהיילונגען:

I. לייטארטיקלען

וועלכע בעריהרען די וויכטיגסטע פראגען ביי יודען און יודענטהום.

II. פובליציסטיק

ארטיקלען איבער פערשיעדענע פראגען וואס געהערען זיך אן צום יודישען לעבען, פון דער עקאנאמישער און גייסטיגער זייט, אויך איבער וויכטיגע ענינים וואס בעריהרען דעם כלל ישראל אין דער גאנצער וועלט, אין א געוויס לאנד אדער אויך אין א געוויסער שטאדט.

III. פאליטישע איבערזיכט

IV. די יודישע וועלט

קורצע בעשרייבונגען פון אלע וויכטיגע נייעסען וואס קומען פאר אין דער יודישער וועלט אין פערשיעדענע לענדער.

V. אלגעמיינע וועלט-נייעס

די וויכטיגסטע נייעס, וואס געשעהען אין לעבען פון אנדערע פעלקער אדער וויכטיגע פאקטען וואס האבען א שייכות צו יודען און יודענטהום.

VI. צייטונגס שטימען

בעשפרעכונגען איבער דעם וואס ווערט געשריעבען אין פערשיעדענע צייטונגען וועגען יודען.

VII. יודישע שטעדט און שטעדטליך

איבערזיכט איבער דאס טעגליכע יודישע לעבען אין דער פראווינץ.

VIII. מען שרייבט אונז

בריעף און קארעספאנדענציעס פון פערשיעדענע שטעדט.

IX. בעלעטרעסטיקא

ראמאנען, ערצעהלונגען און בילדער פון יודישען לעבען אין היינטיגע צייטען, אויך היסטארישע, פון די וויכטיגסטע עפאכען פון אונזער געשיכטע.

X. שירים

פאלקסנעדיכטע און נאציאנאל לידער.

XI. היסטארישעס

אויסער היסטארישע ערצעהלונגען, אויך מאנאגראפיען און ארטיקלען וועלכע קענען געבען א קלארען בעגריף פון געוויסע וויכטיגע צייטען אין אונזער היסטארישען לעבען.

XII. ארץ ישראל

אפטע ריכטיגע ידיעות פון אלעם וואס קומט פאר אין אונזער הייליגען לאנד, בעשרייבונגען פון די יודישע קאלאניעס און אויך פון דעם לעבען פון אונזערע ברידער אין ארץ־ישראל.

XIII. ביאגראפיעס

לעבענסבעשרייבונגען פון יודישע נרויסע לייט אין פערשיעדענע צייטען, וואס האבען געמאכט יעדער אין זיין צייט א שטארקען רושם אויפ'ן יודישען לעבען.

XIV. פאפולערע וויסענשאפטליכע ארטיקלען

איבער פערשיעדענע וויסענשאפטליכע ענינים, וועלכע האבען א געוויסע נגיעה צום יודענטהום אדער קענען בעזאנדערס ניצליך זיין אונזערע לעזער.

XV. קריטיק

בעטראכטונגען (רעצענזיאנען) איבער ביכער וואס זענען געשריעבען יודיש אדער אין אנדערע שפראכען און זענען נוגע צום יודישען פאלק.

XVI. פעליעטאנען

אין „דעם יוד" בעטהייליגען זיך די בעסטע יודישע שרייבער. ביזהער זענען געווען אין „דעם יוד" ארטיקלען פון די דאזיגע שרייבער:

אבראמאוויטש ש. י. (מענדעלי מוכר־ספרים), אמת, ביאליק ח. נ., בעל מחשבות, בן־עמי, בריינין ר., דינעזאהן י., הורוויץ ה. ד., האדרעי אבגד, ווייסבערג י. י., יפה ל., לוריא יוסף דר., ליר־לענבלום מ. ל., לעווינסקי א. ל., לעווין ש. דר., לאזארעוו א., מאנדעלשטאם מ. פראפ׳, ספעקטאר מ., פינסקי ד., פרוג ש., פריעדבערג א. ש., פרישמאן דוד, פרץ י. ל., ציטראן ש. ל., קלויזנער יוסף, ראבינצקי י. ח., ראזענפעלד מאררים, ראזענפעלד ש., ראבינאוויטש א. ז., שאך פאביוס, שולמאן א., שלום עליכם און נאך פיעל אנדערע.

מיר קענען פערזיכערן אונזערע לעזער, אז מיר וועלען אויך ווייטער געבען אין „דעם י ו ד" אריגינעלע ארבייטען פון אונזערע בעסטע און בעליעבטעסטע שרייבער.

II. Jahrgang. DER JUDE. Nr. 47.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ-יאהרליך —.5 רוביל.
האלב יאהרליך —.3 רוביל.
פירטעל-יאהרליך 1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „
ענדערען די אדרעססע קאסט 20 קאפ.

ציישריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואך.
פערלאג: חברת „אחיאסף".

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.12 קראנען.
האלביאהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.
פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט 20 העלער, 25 פפעניג, 10 קאפ.
Erscheint Donnerstag.

Krakau, 22 November 1900. נומר 47. קראקויא, כסלו תרס"א.

בעוועגונג און ענד-ציעל.

II.

איינער נור האט געפרופט רעדען נעגען דעם ווירטשאפטליכען פראגראם, און דאס איז געוועזען הערר ד"ר אווינאוויצקי, זיין רעדען האט אבער געקלונגען אזוי פאנאטיש ווילד, זיינע ווערטער, דאס פון דער טריבונע פון קאנגרעס דארף מען וועגען א פערבעסערונג אין יודישען גלות-לעבען ניט רעדען, ווייל וואס ערגער עס געהט די יודען, ווערט אלץ שטארקער דער ציוניזם, האבען אויסגעוויזען אזוי פרעמד, אז איטליכער האט זיך געמוזט אבטרייסלען פון ה. אווינאוויצקיס פארשלאג אויסצושליסען די ווירטשאפטליכע פראגע פון דעם ציוניסטישען פראגראם" (דער „יוד" נומער 35 זייטע 9).

דאס דערצעהלט אונז הערר י. ל. אין זיין בעריכט איבער דעם 4-טען קאנגרעס אין לאנדאן. דער אונגליקליכער אווינאוויצקי! זיינע ווערטער, הייסט עס, האבען געקלונגען „פאנאטיש ווילד" און ער איז נעביך מיט זיין פארשלאג דורכגעפאלען. און דאך... און דאך האט ער מיט יענע „פאנאטיש ווילדע" ווערטער ארויסגעזאגט אזא מין געדאנק, וועלכער האט אין ציוניסטישען לאגער א ניט קליינע צאהל אנהענגער. אויף אלע גרויסע פערזאמלונגען, אויף קאנגרעסען א. ד. ג. הערען מיר אפט פיעל דעבאטירען איבער זעהר פיעל „פאנאטיש ווילדע" פארשלעגע, נאר דאס קומט נור פאר, ווען דער וואס ברייננט ארייו אזא מין פארשלאג, ווייסט איהם ווי אזוי צו בעקליידען, צו בעפוצען, צו פערדעקען אזוי אז דער תוך זאל זיך ניט ווארפען מיט איין מאל יעדען אין די אויגען. דאס האט אבער ד"ר אווינאוויצקי ניט געטהון און דערפאר, און נור דערפאר, האט מען איבער זיין פארשלאג ניט דעבאטירט. און ווייסט איהר נאך וואס: דער פארשלאג פון ה. אווינאוויצקי, וועלכער גרינדעט זיך אויף דעם סיסטעם „וואס ערגער — איז בעסער" איז גאר אין גאנצען א געגנב'טער פון א געוויסער פארטיי. יענע פארטיי האט זיך אין איהרע יונגע יאהרען אויך ארומגעטראגען מיט דעמזעלבינען סיסטעם, יא יענע פארטיי האט עס איבערהויפט בעשאפען. נאר אז דאס איז א „אלטע געשיכטע", אז יענעם סיסטעם האט שוין לאנג די מפלה געהאט ביי יענער פארטיי, אז אלע פערנינפטיגע מענשען האבען שוין איינגעזעהען אז „וואס ערגער איז טאקע ערגער" און „וואס בעסער — איז בעסער" — דערפון איז אונזער ליעבער דאקטאר ניט מחויב צו וויסען...

אייגענטליך קען מען אויף דעם ערשטען בליק פיעל אמת געפינען אין דעם געדאנק „וואס ערגער איז בעסער". עס איז א פאקט אז אין די לענדער, וואו די יודען זענען מעהר געדריקט, אלץ פעסטער האלטען זייא אן יודישקייט, אלץ מעהר בעקומען זיי א יודישע ערציהונג און דערפאר זענען זיי לייכטער צו געווינען פאר דעם ציוניזם און „וואס מעהר ציוניסטען מיר געווינען, אלץ שטארקער ווערט דער ציוניזם" — איז דער געוועהנליכער בעגריף פון דער שטארקקייט פון א פארטיי. מען קען דערום מיינען, אז „וואס ערגער" עס געהט די יודען איז „אלץ בעסער" פאר אונז ציוניסטען... די צאהל פון די שקלים ווערט גרעסער, אקציעס ווערען מעהר פערקויפט און דער ציוניזם ווערט אלץ „שטארקער" און „שטארקער"... נו, איז עס קלאר, אז דער וואס ווינשט מיט'ן גאנצען הארצען אז דער ציוניזם זאל זיך שטארקען, דער מוז ווינשען אז די יודישע לאגע זאל זיך יעדען טאג פערערגערען. נאר לאמיר נאך ווייטער געהען און דעם פועל-יוצא ציהען פונ'ם געזאגטען. עס איז קלאר ווי 2 מאל 2 איז 4, אז ווען מיר זענען באמת הייסע ציוניסטען, דארפען מיר זיך פשוט סטארען, ארבייטען מעשים, אז די יודישע לאגע זאל זיך פערערנערן... מיר דארפען ניט לעגען די הענד אין די קעשענעס און ווארטען א פ ש ר וועט עס די יודען ערגער געהען. ניין! מיר ווי טהעטיגע ציוניסטען דארפען אויפהערען צו קויפען ביי יודען—זאלען די קרעמער פערהונגערן און ווערען—ציוניסטען! מיר דארפען זעהען אז יודישע ארבייטער זאלען קיין ארבייט געפינען, וועלען זיי ווערען — ציוניסטען! מיר דארפען אלע חודש וועניגסטענס אויסטראכטען א בלוט-געשיכטע—זאל מען יודען אויסשעכטען, די איבריגע פעריאגען—וועלען זיי געווים ווערען ציוניסטען! קורץ מיר דארפען מיט קיין יודען ניט פערקעהרען; אלע, ווען מעגליך, מְקַפֵּחַ פַּרְנָסָה זיין, א יודען פון וועג אויסוייכען—זיי וועלען שוין ווערען ציוניסטען! א. ז. וו. א. ז. וו.

וואס? מיינע ווערטער קלינגען „פאנאטיש-ווילד"? מעגליך... נאר כמעט בעטראכט נעהענטער יענעם סיסטעם „וואס ערגער—איז בעסער", וועט איהר אויך קומען צו דעם אייגענעם שלוס. ווען מיר נעהמען אן אז מיר דארפען נ י ט אויסבעסערן די יודישע לאגע שוין דא אין גלות, ו ו י י ל „וואס ערגער עס געהט דעם יודישען פאלק, אלץ לייכטער איז עס צו געווינען פאר'ן ציוניזם", מוזען מיר אונבעדינגט קומען צום געדאנק, אז עס איז אונזער חוב-קדוש די יודישע לאגע ווי נור מעגליך צו פערערגערען, אז מיר דארפען דעם יודען דאס לעבען מאכען אזוי ביטער און זויער, אז עס זאל איהם גאר ניט איבריג בלייבען ווי צו ווערען א ציוניסט! ווילט איהר דאס רעזולטאט נ י ט אננעהמען, מוזט איהר זיך אויך פון דעם גאנצען סיסטעם אבזאגען, מוזט איהר איינזעהען, אז דאס ג אַ נ צ ע איז ניט מעהר ווי א ג ע פ ע ה ר ל י כ ע ר אונזין.

פון רומעניען פערטרייבט מען יודען, דאס מאכט א „גוטע" ווירקונג אויף מאנכע „אייראפעאישע" יודען ד. ה. זיי ווערען אפשר ציוניסטען. איז דער ציוניזם דורך דעם ווירקליך „שטארקער" געווארען? א, ניין! ווען טויזענדער רומענישע יודען זענען געצוואונגען צו פוס דאס

לאַנד וואו זיי זענען אויפגעצויגען און אויך געבאָרען, אַלס אָרימע נאַקעטע בעטלער צו פערלאָזען—דאָס קען געוויס אונזער פייער פאַר ציון, אונזער בעגייסטערונג פאַר פאַלעסטינע גרעסער מאַכען, נאר וואָס איז אָבער דער סוֹף פון יענע רומעניש יודען? הונגער און עלענד אָט דאָס ערוואַרטעט זיי. אין דייטשלאַנד פערמִשְׁפָּט מען אַ יודען פאַר ,,עֲלִילַת־דם. דאָ קען קומען ד״ר נאָרדוי און מיט אַ בעגייסטערטע רעדע ערקלערען די דייטשע יודען ווי אונזיכער זיי זענען, אַז זייער הילף איז נור אין ציוניזם א. ד. ג. לאָמיר זיך אויף איין רֶגַע איינרעדען אַז זיין רעדע וועט ווירקען אויף פיעל דייטשע יודען און זיי וועלען ווערען ציוניסטען. איז דער ציוניזם דורך דעם שטאַרקער געוואָרען? געוויס ניט! דורך דעם וואָס מען קען אַ יודען צום טויט פערמשפּט׳ען פאַר אַזאַ שענדליכען בִּלְבּוּל, ווערט די בעפעלקערונג געוואָהנט צו דעם דאָזיגען גערדאַנקען און נאָך עטליכע אַזעלכע פאַקטען און דאָס יודישע לעבען ווערט אין דייטשלאַנד צושלאָגען און צושטערט! די באָריסלאַווער אַרבייטער ווערען אין איין נאַכט בעטלער. זיי ווערען "פעהיג״ ציוניסטען צו ווערען. איז דער ציוניזם דורך דעם "שטאַרקער״ געוואָרען?! איך מיין אַז ווען 100 יודישע אַרבייטער, וועלכע האָבען יאָ אַרבייט ווערען ציוניסטען אויס איבערציינונג, קענען זיי דעם ציוניזם מעהר שטאַרקען ווי 10 טויזענד באָריסלאַווער אַרבייטער וועלכע ווערען ציוניסטען "אויס נויט״.

געוויס קענען די ציוניסטען, וועלכע זענען אַזעלכע געוואָרען "אויס נויט״ דעם ציוניזם שטאַרקען, נאָר דאָס וואָלט געוועזען ווען מיר ציוניסטען אַלס ציוניסטען זאָלען זיי קענען העלפען. נאָר ניט בלויס מיט "אידעאַלען״ העלפען, נאָר טאַקע מיט ברויט, מיט פשוט ברויט. עס איז אַ פאַקט אַז די ציוניסטישע בעוועגונג אין רומעניען איז אַצונד שוואַכער געוואָרען. עס איז מעגליך אַז אַ פאָר דאָרטיגע רייכע יודען זענען גראַדע אַצונד ציוניסטען געוואָרען, נאָר דערפאַר איז די גרויסע מאַסע אַזוי פעראָרימט געוואָרען, אַז זי קען גאָר ניט מעהר דענקען פון דער צוקונפט. איהר פעהלט די געגענוואַרט. און, פעהלט די געגענוואַרט, האָט מען ניט אויף וואָס צו בויען די צוקונפט. אַנדערש וואָלט אָבער געוועזען, ווען מיר ציוניסטען זאָלען בְּכֹּחַ זיין צו העלפען די פערטריבענע רומענישע ברידער ניט דורך אַ נְדָבָה, נאָר דורך אַרבייט, ווען מיר אַלס ציוניסטען זאָלען געוועזען קענען זאָגען חאָטש צו אַ טהייל פון די באָריסלאַווער אַרבייטער: "ניט געזאָרגט, ברידער, ווער עס וויל אַרבייטען דער זאָל צו אונזער פאַרטיי צושטעהען און ביי א ו נ ז וועט ער אַרבייט געפונען״ — אַדאַן וואָלטען די "אויס נויט״־ציוניסטען ניט געוועזען מאָמענטס־ציוניסטען, דאַמאַלס וואָלטען זיי איינגעזעהען אַז דער ציוניסטישער געדאַנק איז אַזוי גרויס אַז ער נעמט אריין אין זיך דאָס גאַנצע יודישע לעבען.

מיר האָבען, גלויב איך, גענוג איינגעזעהען, אַז דאָס גאַנצע סיסטעם איז פאַלש און שעדליך. שוין ניט גערעדט דערפון, וואַס עס עקעלט אונז פשוט פאַר דעם געדאַנקען, אַז מיר ציוניסטען דאַרפען ווינשען אַז די יודישע לאַגע זאָל פערערגערט ווערען, אויסער דעם איז עס פון גרונד אויס פאַלש, אַז דורך דעם וואָס די יודישע לאַגע פערערגערט זיך ווערט דער ציוניזם "שטאַרקער״. דער ציוניזם וועט נור דאַמאַלס ש ט אַ ר ק גענוג זיין, ווען דאָס רוב פונ׳ם יודישען פאָלק וועט זיין ציעל־בעוואוסט ציוניסטיש, ווען דאָס גרויסע רוב ציוניסטען וועלען קלאָר וויסען פאַר וואָס זיי קעמפפען, וועלכע אָפּפער זיי דאַרפען ברינגען און אַז זיי זענען זיי א ו מ ש ט אַ נ ד צו ברינגען. ביז דאַמאַלס איז ניטאָ וואָס צו רעדען פון אויספיהרבאַרקייט פונ׳ם ציוניזם. די צייט פון פּראַזען־דרעשעריי איז שוין לאַנג פאַרביי. עס איז שוין צייט איינצוזעהען אַז ווען מען זאָגט אונז אַז "מיר אַליין קענען זיך העלפען״, אַז "די יודענפראַגע קען נור דורך דאָס יודישע פאָלק ענטשידען ווערען״ א. ד. ג. אַז דאָס איז פאָלקאָמען אמת, נור ווען מיר

פעלעטאָן.

דאס אייביגע ליעד.

אַ דראַמאַטישעס בילד אין איין אַקט

פון מ. אַרנשטיין.

(ענדע).

חנה. (דערצעהלט).

הינטער דעם זיבעטען וואַלד, הינטער דעם זיבעטען באַרג האָט אַ פישער געוואָהנט — אַ יונגער און אַ שענער. אין אַ וואונדער שענע שעפערין, וואָס האָט שעפעליך געפאַשעט, און ווי אַ שעפעלע איז זי אָרים געווען — האָט זיך דער פישער פערליבט, געליעבט האָט אויך די שעפערין, מיט אַ הייסער ליעבע האָבען זיי געליעבט ביידע...

אין די שעפערינס אויגען איז דער פישער אַ פרינץ געווען, און דער פישער האָט די שעפערין ווי אַ פרינצעסין געשעצט, נאָר וויל ער האָט אויסער אָרימקייט גאָר נישט פערמאָגט, האָט ער גרויס קרענקונג געהאַט אַז ער קען זיך מיט איהר נישט פערבינדען.

און אַ מאָל איז דער פישער צום טייך אין אַ פריה מאָרגען געגאַנגען, אין אַ פריהמאָרגען נאָך אַ נישט געשלאָפענער נאַכט, נאָך אַ נאַכט פון זאָרגען און קלערען אין הערצליכע טרעהרען צום גוטען גאָטעניו, וואָס זעהט אין די ליעבענדע קינדער ז י י ן אייגענע געטליכקייט...

— "גיב ליעבער גאָטעניו היינט אַ גוטען געפאַנג! גיב ליעבער גאָטעניו היינט גאָלדענע פישעליך, מיט בריליאַנטענע אויגען. גינגאָלדענע שיפען און די ביינדעליך — די ביינדעליך זאָלען זיין חאָטש פון פערל...״

און ער האָט דאָס נעטץ אין טייך געוואָרפען.

נאָכדעם האָט ער זיך געלעגט אויף דער ערד, און דריי לאַנגע שעה האָט ער מיט הייסע טרעהרען דאָס זאַמד נאַס געמאַכט. ווען ער איז ווידער אויפגעשטאַנען, און האָט דאָס שווערע נעטץ קוים פון טייך אַרויסגעשלעפט — איז דאָס נעטץ געוועזען פול מיט שטיינער!..

— "אַי ליעבער גאָטעניו! גיב חאָטש אַצונד אַ גוטען געפאַנג! גיב ליעבער גאָטעניו היינט גאָלדענע פישעליך, מיט בריליאַנטענע אויגען, גינגאָלדענע שיפען, און די ביינדעליך — די ביינדעליך זאָלען זיין חאָטש פון פערל!...״

און ער האָט דאָס נעטץ אין טייך דאָס צווייטע מאָל געוואָרפען.

און ער האָט זיך ווידער געלאָזט אויף דער ערד, און דריי מאָל צו דריי לאַנגע שָׁעָה האָט ער מיט זיינע הייסע טרעהרען דאָס זאַמד נאַס געמאַכט, און ווען ער איז אויפגעשטאַנען ווידער און האָט דאָס שווערע נעטץ קוים פון טייך אַרויסגעשלעפט איז אין איהם געלעגען אַ קלאָץ, אַ פערפוילטער!...

דער טייך און די פייגעל האָבען שוין מִנְחָה געדאַווענט, די זון האָט שוין געזעגענט די ערד, ביי דעם שלאָפענדיגען טייך, ביי דעם פערוואָרפענעם נעטץ איז נאָך אַלץ דער פישער געשטאַנען.

און ווען ער האָט דאָס נעטץ צום דריטען מאָל אַרויסגעשלעפט, איז זי געוועזען ווי אַ שפינוועבס וואונדערליך לייכט, נאָר ביי דעם שיין פון דער לְבָנָה האָט דער פישער דערזעהן אַז דאָס נעטץ איז אין גאַנצען פון זילבער, און דאָס נאַסע גראָז וואָס איז אין איהר דאָרט געלעגען, איז אין גאַנצען געוועזען גאָר פון גאָלד!..

אויף דעם גאָלדענעם גראָז איז אַ קליין מַלְאָכ׳ל געלעגען, אַ מַלְאָך מיט ווייסע, מיט פערעלדיגע פליגעל, און דער האָט צום פישער זיך אַזוי אָנגערופען מיט אַ שטימע, וואָס איז געוועזען עהנליך צום פליאסקען פון וואַסער: —

— "אויף דעם גרונד פון דעם טייך ליג איך שוין טויזענדער יאָהר! טויזענדער יאָהר צייט די וועלט איז בעשאַפען . . . נישט פאַר אייגענע זינד האָט מיך גאָט דאָ געוואָרפען, נאָר פאַר די זינד פון אָדָם און חַוָּה״...

נישט מיך נאָר דעם שלאַנג האָבען זיי פאַר זייער חָבֵר גענומען אין דער ערשטער גַּן־עֵדֶן׳דיגער ליעבע, און מיט דעם עסען פון עֵץ הַדַעַת האָבען זיי מיך בעפלעקט! — דערפאַר האָט מיך גאָט אַהער פערוואָרפען, חאָטש איך בין בעשאַפען געוואָרען צו זיין דער מַלְאָך פון דער ליעבע...

"דערפאַר ליעבען היינט מענשען מיט אַ ליעבע פון שלאַנגען! מיט אַ ליעבע וואָס קרימט זיי, וואָס פערסמ׳ט זיי דאָס האַרץ און די מענשליכע

פערשטעהען די ריכטיגע בעדייטונג פון די דאָזיגע ווערטער. געוויס, די יודישע פראַגע קען נור פון יודישען פאָלק ענטשידען ווערען, נאָר אום די יודישע פראַגע צו ענטשיידען, דאַרפען מיר זיך גוט אונטער־גאַרטלען. מיר דאַרפען איבערהויפּט בכח זיין זי צו ענטשיידען. ביז אַצונד האָבען מיר נור אויף משיח'ן געוואַרט, אַצונד אָבער זענען שוין פיעל טויזענדער יודען צום שכל געקומען און ווילען זיך אַליין העלפען. נאר ניט דער ווילען אַליין גענינט. מען מוז אויך קענען. און קענען זיך העלפען אלס פאָלק ווערען מיר נור דאַן, ווען מיר וועלען שוין דאָ אַצונד, אין גלות אונז קולטורעל און מאַטעריעל זיך שטאַרקען.

דער ציוניזם פערלאַנגט פון אונז אַ שטענדיגע אַרבייט אויף לאַנגע, לאַנגע יאָהרען. מיר דאַרפען דערום האָבען די מעגליכקייט אַ־ריינצוטראָגען דורך דעם ציוניזם אומעטום אַ שטאַרקען שטראָם פון לעבען. דאָס פאָלק זאָל קענען אַרבייטען פאַר זיין צוקונפט, דאַרף מען זיינע קרעפטען אויך איצט אומעטום הויבען, דען עס איז קלאָר, אַז וואָס מעהר עס בעסערט זיך אַצונד אונזער לאַגע, אַלץ זיכערער קענען מיר וואַרטען אויף די קומענדיגע צייט, אַלץ קרעפטיגער ווערט אויך אונזער אַרבייט פאַר אונזער גרויסעס ציעל.

י. וואָרטסמאַן.

בריעף פון דער פאריזער אויסשטעלונג.

V.

לאַנגזאַם זענען מיר געפאָהרען אויף דעם שיפיל, די גאַנצע לענג פון די סענא ־ ברעגעס, פאַר אונזערע אויגען האָט זיך אויס־געצויגען, מיט איהר גאַנצער שענקייט, די לאַנגע שורה פון דער „נאַציאָנען־גאַס" די שטאָלצע הייזליך, וואָס יעדע אומה האָט אויפ־געבויט לכבוד דער אויסשטעלונג און טאַקע פון איהר כבוד וועגען אַליין אויך. די שפּיציגע טורעמליך, די קיילעכדיגע דעכער האָבען זיך שאַרף אָבגעצייכענט אויף דעם גרויען, מיט שווערע חמאַרעס בעדעק־טען הימעל... און דאָס האַרץ האָט אונז שטאַרק געקלאָפּט אין דער צונויפגעקוועטשטער ברוסט ... אָט באַלד וועלען די האַנד פון דעם מויערמייסטער, די האק פון דעם סטאָלער אַנידערלעגען די שטאָלצע בנינים און דער חלום, דער חלום פון שענקייט וועט אַוועק; ער וועט פערשווינדען מיט דער שענער צייט, פערווישט פון דעם רעגען און פון דעם הערבסט-ווינד. מיט די בנינים וועט אויך פערשווינדען דער חלום פון ברודערליכקייט, פון פריינדשאַפט צווישען די פעלקער; און די אַלע אומות, וואָס שטעהען היינט נאָך איינע נעבען דער אַנ־דערער אַזוי פריינדליך אין דער „נאַציאָנען־גאַס", וועלען זיך באַלד אַלע צוגעהן, יעדע אין איהר ווינקעל. אויס פריינדשאַפט! דער חלום איז אַוועק מיט די האָלצערנע הייזליך, מיט די פערגאָלדעטע דעכער...

אויף דעם לינקען סענא־ברעג, אויף אַ לענג פון מעהר ווי טויזענד מעטער, האָבען די מענשליכע הענד געוואָ־פען אַ לאַנגע גאַס, געשטיצט אויף שווערע באַלקענס, אויף גראָבע זיילען. אויף דער גאַס ציהען זיך אויס פוןביידע זייטען די הייזליך פון די אומות העולם. גאָר צום אָנהויב, אַזוי ווי אַ שענע כלה, אָנגעטהון אין אַ חופּה־קלייד, בעהאָנגען מיט שפּיצען, מיט שניצערייען, מיט ציהרונג, שטעהט דאָס איטאַליענישע הייזיל. עס איז דאָס גרעסטע און איינס פון די שענסטע. כדי עס אויף צובויען, איז דער מייסטער אַרום געפאָהרען אין דעם שענעם איטאַליען. אויס ווענעדיג האָט ער גענומען דעם הויפּטאַריינ־גאַנג פון דעם פירסטען—פּאַלאַסט; אויס מילאַן האָט ער אַרויסגע־האַפּט די שענסטע ווענטליך פון דעם גרויסען סען־מאַרק־קלויסטער; פון אַלע ווינקלען פון איטאַליען, אומעטום וואו עס איז געוועזען עפּיס שענס האָט ער געבראַכט צוטראָגען קאָפּיעס, פּאָרמען, פון גיפּס־בילדער, פון שפּיצליך, פון זיילען, פון דעכאַליך. און אַזוי איז אַרויס

געפּיהלען. די ערשטע, די הייליגע, די געטליכע ליעבע איז דערטרונקען, פערוואָרפען, און די מענשען איז נור די שמוטציגע תּאוה געבליבען...

„מיין ליעבער פישער! וואַרף מיך נישט צוריק אין דעם בלאָטיגען טייך! נאָר צו דיין ליעבער שעפּערין טראָג מיך אַהין. און איך וועל אייך דערפאַר מיט אַזאַ גליק בעשענקען, וואָס קיינער האָט נאָך דערפון נישט גענאָסען...

— וועסט דו זשע מיר געבען אַ קרישטאַלענעם פּאַלאַץ פאַר מיין ליעבע, פאַר מיין טייערע שעפּערין? — האָט דער פישער געפרעגט — וועסט דו מיר זילבער און גאָלד אויך געבען, איך זאָל איהר קענען פערשאַפען איין גליקליך לעבען, אַ לעבען אָהן הונגער, אָהן נויטה?

— „מיין ליעבע בעדאַרף נישט קיין פּאַלאַץ צו איהר גליק און זי ווייסט נישט פון הונגער און עסען... דער הונגער און דאָס אייביגע גליסטען זילבער און גאָלד — דאָס איז נאָטם שטראָף דערפאַר, וואָס די ערשטע מענשען האָבען די ליעבע בעפלעקט.

דער פישער האָט דעם מלאך'ס רייד שוין פערשטאַנען און האָט איהם גענומען אויף דער האַנד, גערריקט איהם צום האַרצען אויף אייביג! אויף אייביג!... און דאָס זילבערנע נעטץ און דאָס גאָלדענע גראָז האָט ער צוריק אין טייך גלייך געוואָרפען...

דוד.

(ענטציקט) איך האָב דיך חנה אויך אזוי ליעב ווי יענער פישער!

חנה.

(ערפריט) דו דוד?!

דוד.

יאָ, און דו? זאָג מיר חנה און דו?

חנה.

איך האָב דיך שוין ליעב פון לאַנג!

דוד.

און דו ווען חתונה האָבען פאַר מיר?

חנה.

(פערשעמט) יאָ... אַז דער טאַטע, אַז די מאַמע וועלען בעשטעהן.

דוד.

און דו ווען מיך אייביג ליעב האָבען?

חנה.

(מיט פלאַם) אייביג!

דוד.

(שטאַרק ענטציקט) אַי, חנה! חנה! איך וועל פאַר דיר טאָג און נאַכט נישט אויפהערען צו אַרבייטען, אַז ס'זאָל נור דיר גאָר נישט פעה־לען, אַז דו זאָלסט צו שווער נישט דאַרפען אַרבייטען. און אַז איך וועל נור האָבען אַביסיל ליידיגע צייט צו אָברוהען, וועל איך זיך ביי דיר זעצען, אָט אזוי נאָהענט... (ער זעצט זיך נעבען איהר) האַנד אין האַנד, האַרץ צו האַרץ... אַי, די נשמות אויך אין איינעם!.. און ס'וועט אונז אַזוי גוט זיין!..

חנה.

אַי ווי גוט!..

דוד.

און אַז דער שלאָף וועט מיר צוקלעבען די אויגען, וועל איך לעגען דעם קאָפּ דאָ, אויף דיין שויס, און דו ווען מיר ווייטער דערצעהלען פון דער שענער שטאָדט באַגדאַד, פון דעם אומגליקליכען פערליעבטען סולטאַן, פון די שענע גאָלדענע בלומען... און אַזוי שוין אָהן אויפהער, אייביג, אייביג... גוט חנה?

חנה.

אַי, ווי גוט!

דוד.

שטאַרק האָסט דו מיך ליעב חנה?

חנה.

אַ שרעק ווי שטאַרק!..

דוד.

און דו ווען מיך קיין מאָל נישט אויפהערען ליעב צו האָבען?

חנה.

קיין מאָל נישט! קיין מאָל אין מיין לעבען! קען מען דען אויפהע־רען ליעב האָבען? וואָס רעדסט דו דוד.

די שענע כלה וואָס איז פֿערציהרט מיט מעהר פֿון הונדערט שטיינבילדער. אין דעם פּאַלאַץ געפֿינט זיך אַ גרויסע אויסשטעלונג פֿון איטאַליעניש גלאָזוואַרק, פֿון בראָנז־און שטיין־פֿיגורען, פֿון פּאָרצעלאַן, פֿון ערדענע קונסט־זאַכען, פֿון די בעריהמטע וועגעדיגער קרוזשעווע א. ז. וו.

נאָך דעם איטאַליענישען הייזיל שטעהט דאָס טערקישע אָנגעטהון אין אַ ווייס קלייד, מיט אַ פּאָר חנ׳עוודיגע בלוי גרינע פּאָרצעלאַנע שפּיצען. דאָס הויז איז איינס פֿון די בעסטע מוסטערס פֿון טערקישע בנינים, און עס נעמט זיך זעהר שען אויס מיט די קייליכדיגע, האַלב צוגעפּלעטשטע דעכער מיט די גרויסע בויגענס און מיט די פּאָרצעלאַן־געזשימסליך וועלכע גנב׳נען זיך שטיל און חנ׳עוודיג אַריין אין די גלאַטע ווייסע ווענד. נאָר אינעווניג וואַרט אויף דעם בעזוכער אַ טרויריגער ברוך־הבּאָ. דאָ וועט מען נישט געפֿינען, נישט קיין קונסט, נישט קיין אינדוסטרי, נישט קיין הכמה. אַ חמאַרע פֿון סוחרים׳ליך, פֿון שווינדלער, פֿון יודעליך, פֿון גריעכען, פֿון אַרמענער פֿאַלען אונז דאָ אַרום פֿון אַלע זייטען, און שרייען און ליאַרמען און רייסען אָב די הויט און ווילען אונז מיט געוואַלד פֿערקויפֿען פּאַריזער שמאָכטעס, גאַרישקייטען, וכדומה. מען קען דאָ זעהן ווי טיעף דאָס לאַנד איז געפֿאַלען, ווי נידריג עס שטעהט אויף דער מדרגה פֿון בילדונג און ווי ר׳ ישמעאל האָט מיט זיין שווערער האַנד צוקוועטשט די מוחות, דערשלאָגען די געמיטער און ערנידריגט די נשמות. העט אויבען אויף דעם דריטען שטאָק, צווישען אַ פּאָר טערקישע סוחרים, צווישען אַ פּאָר שטיינער און שטיקער שטיין־קוילען, שטעהט אַ שאַפּע מיט פֿערפּראָשעטע פֿלעשער בעהאָנגען מיט גרינע, פּאַפּירענע בלעטער און מיט געקינסטעלטע ווייגטרויבען: דאָס איז די אויסשטעלונג פֿון די יודישע ווייגען אויס ארץ־ישראל. זיי ווייזען אויס דעם וואַנדערער אַזוי ווי אַ שטיקיל ליכט, אַזוי ווי אַ שטראַהל פֿון האָפֿנונגען אין מיטען דעם מִדְבָּר... און מיר זאָגען צו זיך אַליין אין דער שטיל, דאָס ר׳ ישמעאל וועט קיין מאָל קיין לייט ניט זיין, דאָס ער וועט אפשר קיין מאָל נישט קענען פֿערשטעהן מיט זיין גראָבען מֹח, וואָס איין אַרבייטזאַם, פֿלייסיג און אומגליקליך פֿאָלק וויל פֿון זיינע וויסטענייען מאַכען.

אויף דער אויסשטעלונג האָט מען קיין צייט נישט אַסך צו קלערען און צו פֿילאָזאָפֿיערען. די מענשען־מעגגע שטופּט און שטויסט אונז פֿון אַלע זייטען, און מיר לויפֿען אַוועק פֿון דעם געשריי פֿון די אַרמענער, פֿון די גריעכען און פֿון די שפּאַניאָלישע יודען. פֿאַר אונזערע אויגען שטעהט דאָס ליכטיגע און ווייסע הייזיל פֿון די פֿעראייניגטע־שטאַטען פֿון אַמעריקאַ. אַ שניי ווייסע קופּעל וועלבט זיך אויס אויף דעם הייזיל, און גאָלדענע פֿיגורען אויף אַ פֿערגאָלדעטען וואָגען טרייבען פֿערגאָלדעטע פֿערד אַרויס אויף דעם פֿאָרהויז און אויף דער גרויסער וועלט. דאָס אַמעריקאַנישע הייזיל איז אין פֿיער שטאָק געטהיילט. אומעטום זעהט מען גרויסע ברייטע סאַלאָנען, לעזע־צימער א. ז. וו.

מיר יאָגען זיך ווייטער. אָט איז דאָס עסטרייכישע הייזיל, גרוי, איינפֿאַך און עלעגאַנט, לאַכענדיגע מאַסקעס, שפּילענדיגע געטליך, קליינע חנ׳עוודיגע ברונענס נעהמען אַרום דאָס הייזיל. אינעווניג געפֿינט זיך אַ גאַנצע אויסשטעלונג פֿון בילדער, פֿון בראָנז־פֿיגורען און פֿון שען מעבעל נאָך דעם בעסטען וויענער געשמאַק.

אונגאַרען האָט זיך אַהער געבראַכט אַ הייזיל צונויפֿגעשטעלט פֿון די שענסטע אַלטע בנינים, וואָס געפֿינען זיך אין דעם לאַנד. אַלטע מויערען, אַלטע טורעמ׳ס, אַלטע דעכער, מיט שענע ווינקלען, שענע בויגענדליך בעדעקט מיט קריכענדיגע פֿלאַנצען, גיבען דעם געביי אַ חותם פֿון דעם מיטעלאַלטער, פֿון איין פֿערוויאַנעטער, גע־

דוד.

מיין גאָלדענע חנה! (ער קושט איהר די הענד, זי וועהרט איהם נישט. מען הערט אָנקומען גרשון מיט אַ געזאַנג. אַ ביסיל שיכור קומט ער אַריין, בעמערקט קיינעם נישט, טהוט אויס די קאַפּאָטע און וואַרפֿט זי אין ווינקעל, דערנאָך — דאָס וועסטיל און בלייבט אין אַ בלאָהער אַרבייטבלאָזע. דערביי הערט ער נישט אויף צו זינגען).

5־טע סצענע.

דיזעלבע און גרשון.

(זינגט).

אֵלֶה תּוֹלְדוֹת נֹחַ —
פֿון בראָנפֿען נעמט מען כֹּחַ.
בראָנפֿען איז דער עִקָר
ווייל פֿון בראָנפֿען ווערט מען שִכּוֹר...

דוד.

(געהט צו נישט דרייסט) רב גרשון!

גרשון.

(פֿערשעמט סטאַרעט זיך נישט געבען צו דערקענען אַז ער איז אַביסיל שיכור) אַ, דוד! דו שלאָפֿסט נאָך נישט? שוין האַלבע נאַכט, דער פּייפֿער פֿון פֿאַבריק וועט שוין באַלד וועקען צו דער אַרבייט...

דוד.

איך וועל אייך עפּיס זאָגען, רב גרשון.

גרשון.

מאָרגען, מאָרגען ביי דער אַרבייט זיצען מיר דאָך אין איינעם, וועסט גענוג צייט האָבען.

חנה.

(ציהט דוד ביים אַרבעל) לאָז אָב אַצונד, — מאָרגען, דוד, מאָרגען...

דוד.

פֿאַר וואָס דען מאָרגען? בעסער באַלד.. באַלד.. אין פֿאַבריק שטערט דאָס גערויש פֿון די מאַשינען, און דאָס וואָס איך וויל אייך זאָגען איז זעהר וויכטיג.

גרשון.

(פֿער־וואונדערט) אָהאָ וואָס איז דאָס אַזוינס?

דוד.

(שטאַמעלט ערשראָקען) איך... רב גרשון... איהר קענט מיך, דאַכט זיך גוט... אַלע מאָל... האָטש... פֿונדעסטוועגען... דאַכט זיך...

גרשון.

(צולאַכט זיך) וואָס איז דיר דוד, ס׳האָט דיר ווער די צונג אָבגעשניטען, אָדער מיינע שׂוֹנְאִים מְשוּגָע געוואָרען?.. וואָס רעדסט דו עפּיס, וואָס?

דוד.

(זאָגט אַלץ מיט איין אָטהעם דרייסט) הערט רב גרשון! איך האָב אייער חנה שטאַרק ליעב! זייט נישט בייז אויף מיר, איך בין נישט שולדיג. איהר ווייסט, איך בין אַנ׳אָרענטליכער יונג, אייער טאָכטער וועל איך אַוודאי שעצען און ליעב האָבען זעהר! זעהר!..

גרשון.

(שטאַרק פֿערוואונדערט) דו.. דו.. האָסט ליעב מיין חנה, יאָ?..

(ער רייבט דעם שטערען) האָסט זי ליעב? און זי? (צו חנה) און דו חנה?

דוד.

(ענטפֿערט פֿאַר איהר) זי אויך! יאָ, יאָ... נאָר זי שעמט זיך...

גרשון.

אַזוי? נו — איז דאָך גאָר גוט... וואָס ווילסט דו דען נאָך?..

דוד.

בעשטעהט איהר, רב גרשון?

גרשון.

אַוַדְאַי! פֿאַר וואָס דען נישט.. (דוד צוק׳שט זיך מיט איהם). דו ווילסט דאָך מיט איהר חתונה האָבען, יאָ?

דוד.

באַלד נאָך יום טוב.

גרשון.

גו, גאַנץ גוט. די מאַמע ווייסט שוין דערפֿון, חנה?

שטאָרבענער וועלט. באַסניען און הערצאָגווינא זענען נור וואָס אַרויס פֿון דעם טערק׳ס הענד, זיי זיפצען נור וואָס אויף. אַ נייַ לעבען איז אַהין אַריין. דאָס פֿרישע הייזיל, מיט די האָלצערנע גאַניקליך, מיט דעם רויטען דאַך, מיט די וואונדערליך געשניצטע לאָדענס, האָט אין זיך אַ גאַנצען אוצר פֿון נייגעבוירענער אינדוסטרי, וואו דער טערקישער געשמאַק האָט זיך טיעף פֿעראייניגט מיט דעם אייראָפּעאישען. דאָס איז אַ לאַנד וואָס האָט פֿאַר זיך אַ גרויסע צוקונפֿט. ענגלאַנד האָט אויפֿגעבויט איין הויז וואָס איז אַ געטריי בילד פֿון דעם זאָממערפּאַלאַץ, וואָס דער ענגלישער קראָנפּרינץ בעזיצט אין קינגסטאָן פֿון רויטע ציגעל געבויט, מיט גרויסע פֿענסטער, ארומגעזוימט מיט שענע בויגענס, מיט עלעגאַנטע אויסגעדרעקסעלטע קוימענס, ווינקט דאָס הייזיל דעם שפּאַצירער אַקעגען. אַלע ענגלישע מוזעען האָבען אַהין געשיקט בילדער פֿון די בעסטע ענגלישע מאָלער. אין פּאַריז האָט מען זיך ביז אַהער נישט געקענט מאַכען אַ ריכטיגען בעגריף פֿון דער ענגלישער מאָלעריי. היינט קענען אַלע פּאַריזער בעוואונדערן די טיעפֿקייט, דעם אידעאַלען חֵן פֿון בורן־דשזאָנס; די וואונדערליכע עלעגאַנץ פֿון לאַוורענס, פֿון גענזבאָראָ; די שענע גלענצענדיגע פֿאַרבען פֿון טורנער; די געטרייע נאַטורבילדער פֿון האָפּנער; די וואונדערבאַרע פּאָטרעטען פֿון ריינאָלדס. די ענגלישע מאָלעריי פֿערשטעהט בעסער פֿון יעדער אַנדערער, אויף דעם מענשליכען פּנים אַרויפֿצוגיעסען נאָבעלקייט, שטאָלצקייט פֿערמישט מיט הייסען, וואַרעמען לעבען. מיר געהען אַרויס טיעף בעריהרט פֿון די אוצרות פֿון שענקייט וואָס זענען איינגעשלאָסען אין דעם פּראָסטען איינפֿאַכען הייזיל. פֿאַר אונז גלינ־צערט שוין דער בעלגישער פּאַלאַץ מיט זיינע הונדערטער טורמליך, מיט זיינע שפּיצליך, מיט זיינע פֿענסטערליך ארומגעזוימט מיט גע־בראָכענע בויגענס, מיט זיינע דינע זיילען, פֿון וועלכע עס שפּרינגען אַרויס גאַנצע פּעקליך דינע אָדערן און צופֿליהען זיך אויף די ווענד. דאָס הייזיל, געבויט אין דעם ריינסטען גאָטישען סטיל, שטעלט פֿאָר דאָס שטאָדט־ראַטהויז פֿון אָדענאַרד און בעהאַלט אין זיך אַ גאַנצען אוצר פֿון פֿלעמישע, פֿון בעלגישע קונסטזאַכען: בילדער, טעפּיכער, מעבעל, פֿיגורען, א. ז. וו.

די צייט שטעהט נישט און מיר לויפֿען ווייטער. אָט איז נאָר־וועגען מיט זיין רויט געפֿאַרבט הילצערן הייזיל, אַרומגעזוימט מיט גרינע פּאַסען, מיט גרינע קרענצליך. דאָס רויט־גרינע הייזיל זעהט אויס אַזוי פֿריש, אַזוי בעטעַם׳ט, דאָס יעדער שטעלט זיך דערביי אָב. עס זעהט אויס ווי דער שמייכעל פֿון אַ גרינעם גאָרטען, וואָס פֿערלירט זיך צווישען די לאַנגע שוואַרצע ווענד פֿון אַלטע, הויכע הייזער. אין דעם נאָרוועגישען פּאַלאַץ, געפינען זיך אויסגעשטאָפּטע ווייסע בערען פֿון דעם קאַלטען צפֿון, פֿערשיעדענע חיות פֿון דעם ים־הקרח, פֿוטערוואַרג, וואונדערליכע פעלצען און מוסטערען פֿון פֿערשידענע אינדוסטריען. אינטערעסאַנט איז די זאַמלונג וואָס דער בעריהמטער רייזענדער נאַנסען האָט געשיקט אין וועלכער עס געפינען זיך אַסך חיות, פיש, עופות, שיפֿליך, פעלצען א. ז. וו. נאָך דעם איינפֿאַכען נאָרוועגען קומען מיר צו צום שטאָלצען דייטשלאַנד. ביי דער אויסשטעלונג פֿון 1900 האָט דער דייטשער קייזער זיך בעמיהט צו בעווייזען די גרויסקייט פֿון דער דייטשער מלוכה, די אונגעהוירע פּאָרטשריטע וואָס זי האָט געמאַכט אין אַלע זייטען, אין דער קונסט, אין דער וויסענשאַפֿט און אין דער אינדוסטרי. די זאַך האָט זיך איהם אויך איינגעגעבען, די דייטשע אויסשטעלונג נעמט איין נאָך דער פֿראַנצויזישער דעם ערשטען פּלאַץ. דער דייטשער פּאַלאַץ ציהט אויף זיך אַלע אויגען הורך זיין פּראַכט, דורך די פֿער־גאָלדעטע, מיט שווערע מאָלערייען בעלאָדענע דרויסענדיגע ווענד. דאָס הויז איז אַ געמיש פֿון אַלטער און נייער דייטשער בויקונסט. יעדע

חנה.

ניין.

גרשון.

זי ווייס נישט, אָה וועט זי זיך דאָס אַביסיל דערפֿרעהען (שרייט) פּעסע! פּעסע! הער, פּעסע!

פּעסע.

(חאפט זיך אויף) אַ, שטום זאָלסט דו מיר ווערען הולטאַי איינער, ביסט שוין געקומען. אַלע בייזע חֲלומות, וואָס האָט זיך מיר גֶעחָלומט די נאַכט און יענע נאַכט, זאָלען מיר אויסגעהן צו דיין קאָפּ, צו דיין הענד און פֿיס און צו דיין לייב און לעבען. האָסט געזעהען ווי ער האָט זיך דאָס אַביסיל צושריען, דער פּיאַניצע איינער. אין ווייב און קינדער האָט ער אין גאַנצען פֿערגעסען, זאָלען זיי פֿון הונגער אויסגעהן, אַבי ער זיצט זיך דאָרט מיט זיינע קאַמראַדען, וואָס פֿערשלעפּען איהם שוואַרץ יאָהר ווייס וואוהין... אַ, זאָל מען מיך שוין אַ מאָל מיט דיר אינאיינעם בעגראָבען, טאַטע זיסער! ס׳זאָל שוין אַמאָל זיין אַ סוֹף פֿון מיין שוואַרץ מזל ביי אַזאַ פּיאַניצע... (זי וו ינט).

גרשון.

אַ פּיאַניצע, זאָגסט דו, פּעסע? ניין, ס׳איז אַ ליגען. אַ יוד — זאָג איך דיר — איז נישט קיין שִׁכּור... אֱמֶת, שולדיג זענען די חֲבֵרים, וואָס אַרבייטען מיט מיר, שולדיג איז זיינוויל, טרייסטען האָט ער מיך געוואָלט. איך זאָל זיך נישט צום האַרץ נעהמען די צוויי רובל שטראָף, וואָס דער מייסטער האָט מיר פֿערשריבען, האָט ער געהייסען געבען בראָנפֿען. דער־נאָך האָט געטרייסט חיים — און האָט געשטעלט ביער, נח — ווייטער ביער. משה — בראנפֿען... מעהר גאָר נישט... אַ יודישער קאָפּ קען אָבער אַזוי פֿיעל נישט פֿערטראָגען, האָט ער גענומען, מיין יודישער קאָפּ און האָט זיך אָנגעהויבען צו דרעהען ווי שִׂמְחַת תּוֹרָה מיט די הַקָּפוֹת לְהַבְדִּיל... (ער זינגט) עוֹזֵר דַּלִּים הוֹשִׁיעָה נָא!..

פּעסע.

שווייג שוין שטיל! דו וועקסט מיר אויף די קינדער!

גרשון.

נישט קָשֶׁה, פּעסע, אַן׳איידעם וועלען מיר דערפֿאַר האָבען זייער אַ ניכטערַן, קיין ביער און קיין בראָנפֿען נעהמט דוד נישט אין מויל...

פּעסע.

וואָס רעדסט דו! פֿערמאַך שוין דאָס מויל געוואַלד! דוד וועט אין זיין חֵדֶר דערהערן, וועט זיין אַ חֶרְפָּה און אַ בּוּשָׁה.

גרשון.

שִׁכּור ביסט דו, פּעסע?.. זעהסט נישט אַז ער זיצט דאָ. מיט זיין כלה זיצט ער דאָך, מיט אונזער חנה...

פּעסע.

גרשון! גוואַלד, גרשון!..

גרשון.

(שטופּט דוד׳ן, ער זאָל צוגעהן צו פּעסע) נו, זאָג איהר דאָס וואָס דו האָסט מיר געזאָגט. (ער שפּעט איהם נאָך) אַלע מאָל... חאָטש... פֿון קינד־וויז... דאַכט זיך... דערנאָך — בענק, מיט אַמאָל אַלץ אַ שיט אַרויס! שעם זיך נישט, זי איז דאָך דיין מְחוּתֶּנֶת׳טע. זאָג אַז דו האָסט חנה ליעב ווי דאָס לעבען. זעהט ווי ער קען קיין צוויי נישט צעהלען, אין פֿאַבריק איז נישט דאָ דער צווייטער בָּחוּר צו איהם...

פּעסע.

(צו דוד) זאָג דוד! זאָג, וואָס שעמסט דו זיך? דאָס איז אַלץ אמת?

דוד.

אמת, רב גרשון׳ס ווייב... איך האָב אייער חנה ליעב, אייער מאַן איז נישט דערווידער, און איהר?

פּעסע.

דו ווילסט מיט איהר חתונה האָבען?

דוד.

אוּדאַי, רב גרשון׳ס ווייב...

פּעסע.

נו, זאָל זשע אייך גאָט געבען ס׳זאָל זיין מיט מזל. איר זענט ביידע גאָר וואוילע קינדער, נישט דאָ קיין סך אַזעלכע, דו ווייסט אָבער דוד, אַז חנה האָט נישט קיין נַדֶן, קיין אויסשטאַטונג אֲפִילוּ ווי ביי לייטען... חאָטש עפּיס וועט זיך מיט גאָטס הילף געפינען, ס׳וועט מוזען זיין מיט געוואַלד, נאָר גאָר קנאַפּ...

וואַנד איז בעדעקט מיט מיטעלאַלטערליכע נאַאיווע פֿיגורען, מיט בילדער וואָס שטעלען פֿאַר העלדען, געטער פון דער אַלטער, דייטשער געשיכטע. נאָך דעם גאַנצען ליאַרם אָבער, נאָך די אַלע פֿערצירונגען, זעהט דער פּאַלאַץ אויס ווי צו שווער בעלאָדען. ער זעהט אויס ווי איין אַלטע פֿרוי, וואָס איז בעהאָנגען מיט אַסך ציהרונג. א ביסיל אמת'ע שענקייט און ווייניגער פּראַכט, ווייניגער גאָלד וואָלט געווים בעסער געוועזן. אינווייניג געפֿינט זיך צווישען אַסך אַנדערע זאַכען אַ בילדערזאַמלונג פון פֿרידריך דעם גרויסען. די שענסטע בילדער זענען דאָרט פון די פֿראַנצויזישע אַלטע מאָלערס. מען קען דאָרט אויך זעהן די צימער פון דעמזעלבען קעניג. דאָס אינטערעסאַנטעסטע איז אָבער דאָרט די דייטשע בוכדרוקעריי אויסשטעלונג, אין וועלכער די קונסט, די חכמה און די אינדוסטריי האָבען זיך גענעבען די הענד, כדי אַרויסצוגעבען וואונדערליכע שענע זאַכען.

מיר געהען פֿאָריבער ביי שפּאַניען, וועלכעס האָט איינעם פון די שטאָלצעסטע, שענסטע פּאַלאַצען. שלאַנק און פֿעסט מיט די גלייכע שענפֿערפוצטע ווענד, מיט די גרויסע פֿענסטער שטעהט דאָס הויז, אַזוי ווי אַ לעבעדיגער עדות פון אַמאָליגער שפּאַנישער גרויסקייט און שטאָלצקייט. אין דעם הויז געפֿינט זיך אַ וואונדערבאַרע זאַמלונג פון אַלטע שפּאַנישע טעפּיכער, פון אַלטע פּאַנצערס. זעהר אינטערעסאַנט זענען די קליידער און כלי־זין פון דעם לעצטען אַראַבישען קעניג באָאַבדיל פֿון גרענאַדאָ.

מיר לויפֿען פֿאַרביי ביי גריעכענלאַנד מיט זיינע געבוקטע דאַך־קופּלען, מיט די הויכע ציגעל־ווענד און מיט די קליינע פֿענסטערליך, וועלכע געפֿינען זיך העט אין דער הויך אויף דעם אויבערשטען טייל פון דער וואַנד. דאָס הויז איז געבויט אין דעם ביצאַנט־שטיל. סערביען האָט אַ הויז וואָס איז דעם גריכישען זעהר עהנליך.

מיר געהען אַריבער פון דער אַנדערער זייט גאַס. רומעניען מיט זיינע שען פֿערדרעהטע טורעמליך, מיט זיין שלאַנקען, פֿערגאָלדעטען בנין קומט אונז אַקעגען. אָט איז בולגאַריען. איין הייזיל וואַרפֿט אַ פֿרעהליכען שמייכעל אויף די שפּאַצירער. ס'איז פֿריש, גרין, לעבענדיג און שמעקט מיט פֿעלד און וואַלד. אָט איז פֿינלאַנד מיט איהר אָריגינעל הייזיל. די נידריגע טיהר אַרומגענומען מיט אַ הויכען שווערען בויגען, דער מאַסיווער בנין מיט די קליינע פֿענסטערליך, וואָס געפֿינען זיך אויף דעם אויבערשטען טהייל פֿון דער וואַנד, גיבען דעם הויז דאָס אויסזעהען פֿון איין אַלטען שענעם פֿינישען קלויסטער. פּערסיען קומט אונז אַקעגען מיט אַ חנ'עוודיגען עלעגאַנטען בנין. אַ לייכטער דאַך, פּלאַטשיג און גלייך געטראָגען אויף פֿיער דינע זיילען בעשיצט דאָס הויז, וועלכעס איז אַרומגענומען פון אַלע זייטען מיט וואונדערשענע, פֿאָרצעלאַנע קוויטען און בלומען. די טיעף־בלויע, ליכטיג־בלויע און גרינע בלומען שטעכען שטאַרק אָב אויף די ווייסע ווענד און מאַכען אויף דעם אויג אַ פּראַכטפֿאָלען איינדרוק. אינווייניג געפֿינט זיך אַ גאַנצע זאַמלונג פון טייערע, פּערזישע טעפּיכע, פון טייערע שטיינער, פֿון אַלט פּערזיש מעבעל און פון זעהר זעלטענע אַראַבישע ספרים מיט וואונדערשענע, געמאָלטע טאָוולען. די מאָלערייען פֿון די טאָוולען האָבען אונז דערמאָנט אין דער אַלטער איטאַליענישער קונסט, אין די אַלטע קלויסטערבילדער, וואו אויף די נאַאיווע און נאָך האַלב אונגעשיקטע פּנים'ער ליגט אַזוי פֿיעל לעבען און אַזוי פֿיעל זין. אַפּנים אַז דער נאַטור־מענש איז אומעטום דערזעלבער, און ווען נישט די דרויסענדיגע סבות וואָס פֿערדרעהען די מוחות און דאָס לעבען, וואָלט דער פּערזיש ער קונסטלער געקענט געבען די האַנד דעם איטאַליענישען, דורך די גאַנצע ווייטקייט וועלכע צוטיילט זיי.

מיר געהען פֿאָרביי ביי לוקסעמבורג, פּאָרטוגאַל און דענעמאַרק.

דוד.

דאָס אַרט מיך נישט. איך דאַרף חָלִילָה נישט אַייער נַדַן, אַבי געזונד און כֹּח צו דער אַרבייט, וועלען מיר נאָך מיט גאָטס הילף אייך קאָנען מיט עפּים אויסהעלפֿען. אַכט רובל א וואָך פֿערדין איך, אַכט רובל, און אַז גאָט גיט— פֿערדין איך נאָך מעהר.—

פּעסע.

אַ גאָלדען האַרץ האָט ער. נו, געלויבט איז גאָט, ער פֿערלאָזט אונז נישט, מיר זענען גאָר אַזאַ חֶסֶד ביי איהם נישט ווערט... דאָס האָט זיך מיין מאַמע אין קֶבֶר געמיהט פֿאַר מיר... גאָט זאָל אייך געבען מזל מיט געזונד און בְּרָכָה — קינדערליך! (זי קישט חנה'ן) שַׁבָּת אי"ה וועלען מיר שרייבען תְּנָאִים מיט מזל, און נאָך יום־טוב, אַז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, וועלען מיר מאַכען אַ חתונה. אַצונד, קינדער, געהט שוין שלאָפֿען, דוד זאָל קענען פֿריה אויפֿשטעהן אין פֿאַבריק צו געהן.

גרשון.

(שרייט אויס) נאָך יום טוב! נאָך יום טוב (אין אַ מזל'דיגער שעה!)

דוד.

לאָזט מיך, איך בעט אייך, נאָך אַביסיל מיט חנה זיצען, איך וועל סיי ווי סיי די היינטיגע נאַכט נישט קענען איינשלאָפֿען.

גרשון.

(צו פּעסע) לאָז איהם פּעסע, לאָז איהם...

פּעסע.

אַדְרַבָּה, זיץ זיך מיט איהר ווי לאַנג דיין האַרץ גליסט. שמיעסט זיך אוים. איהר זענט דאָך שוין אַצונד חתן — כלה. (צו גרשון) נאָר פֿאַר דיר מיין אַלטער איז שוין צייט געהן שלאָפֿען. אַ גוטע נאַכט, קינדער!

דוד.

א גוטע נאַכט.

פּעסע.

חנה, זאָגסט נישט דער מאַמען אַ גוטע נאַכט?

חנה.

(צוקושט זיך מיט דער מוטער) א גוטע נאַכט, מאַמע.

פּעסע.

עה, דיר האָט זיך שוין אין גאַנצען אין קעפּיל איבערגעקעהרט... איך קען זיך אויף דעם — נישט קשה, איך געדענק דאָס גוט... (זי געהט צו איהר בעט און זעצט זיך פֿערטראַכט. דוד מיט חנה פֿערטיפֿען זיך אין א שמועס).

גרשון.

(זעצט זיך נעבען פּעסע) דו געדענקסט דאָס אויך, פּעסע?... מיר שטעלט זיך דאָס אַלץ פֿאַר די אויגען, גלייך ווי ס'וואָלט נעכטען געוועזן...

פּעסע.

(פֿערטראַכט) אַ יאָהר ניינצעהן וועט שוין זיין.

גרשון.

צוואָנציג ווערט חֲנוּכָּה.

פּעסע.

געדענקסט וואָס פֿאַר אַ קנאַקענדיגער פֿראָסט ס'איז דעמאָלט געוועזן?...

גרשון.

האָסט נעבעך געפֿראָרען אין דער ווילנאָטנער קעלער שטוב, וואו דו האָסט מיט דיין אַלטען טאַטען געוואָהנט. דיינע פֿערפֿראָרענע פֿינגער האָבען נישט געוואָלט די נאָדעל האַלטען. געדענקסט ווי איך האָב דיר געוואַרעמט די הענד אין מיינע?... (ער נעמט איהרע הענד און וואַרעמט זיי).

פּעסע.

(ווי פֿון שלאָף) איך געדענק!..

גרשון.

געדענקסט, ווי איך האָב דיינע הענטליך געריבען אין מיינע גרויסע אויסגעאַרבעטע הענד, אַז די ביינדליך האָבען אַזש געקנאַקט?..

פּעסע.

(ווי אויב ;) איך געדענק!

גרשון.

און אַז דאָס האָט אויך נישט געהאָלפֿען, האָב איך מיט די פּאַרע פֿון מויל דיינע פֿינגער געוואַרעמט, אָט אַזוי (ער נעמט איהרע הענד צום מויל) דערנאָך האָב איך די הענד געקושט, דערנאָך דאָס פּנים, דערנאָך די אויגען... געדענקסט?.. געדענקסט?!..

אומעטום זעהט מען דעם געשמאַק פון די פערשידענע פעלקער, צו וועלכע די הייליך געהערען. עס ווערט טונקעל אין דרויסען, און די גאס ליידיגט זיך אויס. דער מענשען־שטראָם גיסט זיך אראָב דורך די טרעפ אין דעם אונטערשטען שטאָק פון דער גאס, דאָרט וואו עס ציהען זיך אויס ביי דער לענג פון דעם סענא־ברעג צווישען פעסטע, הויכע זיילען, די קאפע־הייזער, רעסטאראַנען, טעאַטער און טרינק־צימער. פון אַלע זייטען קלינגט די מוזיק, און די קולות מישען זיך צונויף אין פרעמדאַרטיגע האַרמאָניען. אונגאַרישע, רומענישע, סערבישע, בעלגישע, פראַנצויזישע און שפּאַנישע קאַפּעליעס ברומען, רוישען און קלינגען. און מיר געהען טרויריג אונזער וועג, דען אין די פלייצעם פייפט אונז שוין דער קאַלטער ווינד, וואָס וועט באַלד צובלאָזען דעם עולם, די שמחה און וועט איינוואַרפען דעם חלום... בבל וועט חרב ווערען, און איין אַלטער, אייזערנער אייפעל־טורם וועט בלייבען אין דער מיט אַליין אויף אַ גרויס ליידיג פלאַץ, אַזוי ווי אַ גרויסע מצבה, וואָס מ'האָט געשטעלט צוקאָפּענס אַ גרויסען בר־מינן... הצופה.

פאליטישע איבערזיכט.

ד״ר פראנצויזישער פארלאַמענט. — אַ בעשלוס געגען דעם איי־גענעם ווילען. — דער דייטשער פארלאמענט. — די פערהאַנד־לונגען מיט חינא. — טראַנסוואַל און קריוגערס נסיעה. — „אמע־ריקא פאר אמעריקאנער".

ביים עפענען פון פראַנצויזישען פאַרלאַמענט האָבען די פיינד פון דעם איצטיגען מיניסטעריום אויסגעפרובירט נאָך אַמאָל זייערע כחות אין זייער מלחמה געגען איהם. מען איז אָנגעפאַלען אויף וואַלדעק־רוסאָ'ן, פאַר וואָס די רעגירונג האָט אַרויסגעגעבען בעלגיען דעם יונגיל סיפידאַ, וועלכער האָט, ווי אונזערע לעזער דערמאָנען זיך, געשאָסען אין דעם ענגלישען קראָנפּרינ'ץ און דערנאָך בעפרייט געוואָרען פון דעם בעלגישען בית־דין. ווייטער האָט מען שטאַרק קריטיקירט דאָס מיניסטעריום פאַר די סאָציאַליסטישע אידעען פון דעם מיניסטער מילעראַן. עס איז אָנגענומען געוואָרען מיט אַ גרויסע מעהרהייט, אַז דער פאַרלאַמענט דריקט אויס זיין בעדויערען, וואָס מען האָט אַרויסגעגעבען סיפידאָן דער בעלגישען רעגירונג און אַז דער פאַרלאַמענט איז אונצופריעדען מיט די סאָציאַליסטישע רעדען פון דעם האַנדעלסמיניסטער. אַ גרויסע בעוועגונג איז ענטשטאַנען אין פאַרלאַמענט, ווייל נאָך יעדער פון דיביידע החלטות האָט דאָס מיניסטעריום געדאַרפט אָבטרעטען פון זיין שטעל. דאָס איז אָבער געוועזען גאַנ'ץ אומגעריכט, ווייל דער רוב פון פאַרלאַמענט האַלט דאָך פאַר דעם איצטיגען מיניסטעריום. אין דעם האָט זיך ארויסגעוויזען אַ אינטערעסאַנטער פאַל, אַז די מעהרהיי'ט האָט אָנגענומען אַ בעשלוס וועלכען זי האָט ניט געוואָלט אָננעהמען. אויך דאָ זעהען מיר אין דעם, פראַנצויזישען פאַרלאַמענט דעמזעלבען פאַל, וואָס מיר האָבען געזעהען אויף דעם לאָנדאָנער ציוניסטישען קאָנגרעס, ווען ס'איז אָנגענומען געוואָרען מיט דעם רוב דעות צונויפצורופען ווידער אַ קאָנגרעס איבער אַ יאָהר אַרום, האָטש אַלע האָבען גערעדט און אויפגעוויזען ביי דער צופרידענהייט פון דער גאַנצער פערזאַמלונג, אַז דער נייער קאָנגרעס זאָל זיין נור איבער צוויי יאָהר אַרום.

די פראַנצויזען האָבען זיך גלייך געהאַפּט און איינגעזעהען די גרויסע בעדייטונג פון זייער בעשלוס, וואָס זיי האָבען אָנגענומען ניט ווילענדיג און זיי האָבען גלייך זיך בעמיהט אָבצורופען דאָס וואָס זיי האָבען בעשלאָסען. עס איז ווידער געשטעלט געוואָרען דער אַנטראַג אויסצודריקען דאָס צוטרויען דעם מיניסטעריום און דאָס איז אויך גלייך אָנגענומען געוואָרען פון פאַרלאַמענט מיט אַ רוב פון 79 דעות. דאָס

פעסע.

(ווי אויבען) איך געדענק... איך געדענק...

גרשון.

אין אַוואָך אַרום זענען מיר שוין חתן כלה געוועז... אין פיער חדשים אַרום האָבען מיר שוין געהייסען מאַן און ווייב... דיין טאַטע איז געוועזען ביי אונז, מיינע פערדינסטען אינאיינעם מיט דעם וואָס דו האָסט פערדינט, זענען אויף אַלעם גענוג געוועזן, און מיר זענען געוועזען גאַנ'ץ לאַנג גאָר גליקליך. ווי לאַנג פעסעס?...

פעסע.

אַ גאַנץ יאָהר. . . אַז כ'האָב נור דאָס ערשטע קינד געהאַט איז אונז באַלד שלעכט געוואָרען, איך האָב נישט געקענט פערדינען, און די הוצאות זענען גרעסער געוואָרען, דערנאָך בין איך קראַנק געוואָרען, געדענקסט ?..

גרשון.

אוי געדענק איך, מען האָט דעמאָלט גאָר נישט געמיינט אַז דו זאָלסט נאָך לעבען. אַ שרעק וואָס איך האָב אַלץ דעמאָלט געטהון דיך צו ראַטע־ווען ! די קרענק האָט אונז אַלץ צוגענומען, אַ קישען אונטער דעם קאָפּ האָבען מיר דערנאָך נישט געהאַט... דערנאָך איז באַלד געבוירען געוואָרען נאָך אַ קינד, און אויך אינאיינעם — גרעסערע אָרימקייט. אין אַ יאָהר אַרום דאָס דריטע קינד, דאַכט זיך חנה ?

פעסע.

יאָ.

גרשון

דערנאָך שוין אַזוי כּסדר — יעדעס יאָהר אַ קינד און ארימקייט, אָרימקייט און אַ קינד... אַי ! אַי !.

פעסע.

דערנאָך איז דער טאַטע געשטאָרבען, קיין נחת האָט ער נישט דער־לעבט, אין שפיטאָל איז ער געשטאָרבען...

גרשון.

[ווי צו זיך] אַצונד וועלען זיי דאָס אייגענע ליעד איבערזינגען...

פעסע.

ווער

גרשון.

(ווייזט אויף חנה מיט דוד) זיי, אונזערע קינדער ! . . .

פעסע.

פונדעסטוועגען, איידער זיי וועלען דערשפירען וואָס דאָס איז אָרימ־קייט און נויטה, וועלען זיי פריהער דאָס אמת'ע גליק געניעסען, דאָס ויסע לעבען, אַזוי ווי מיר... געדענקסט ?

גרשון.

יאָ, — איין יאָהר !..

פעסע.

(זיפצט) איין יאָהר !..

חנה.

(ערצעהלט דוד, וועלכער קוקט אויף איהר מיט פלאַמענדע אויגען פון ליעבע) : הינטער דעם זיבעטען וואַלד, אונטער דעם זיבעטען באַרג, אין אַ שטיינערנער הייל, אין אַ גלעזערנעם קאַסטען איז געלעגען אַ פרינצעסין אין אַ פערכישופטען שלאָף...

פעסע.

(וויעגט דאָס קינד, און זינגט טרויריג) :

שלאָף מיין פייגעלע,
מאַך צו דאָס אייגעלע !
שלאָף מיין טייער קינד...
. . . .
דער מלאָך, דער גוטער
וועט זיין דיין היטער...
שלאָף שוין, שלאָף געזונד !..
. . . .
(זעהר פאוואליע) דער מלאָך, דער גוטער
וועט זיין דיין היטער...

(פאָרהאַנג פאַלט לאַנגזאַם).

מיניסטעריום איז אַרויס פֿון מִלְחָמָה נאָך מעהר געשטאַרקט און מיט אַ גרעסערען צוטרוי פון פאַרלאַמענט.

הייסע ויכּוחים ווערען איצט ערוואַרטעט אין דייטשען פאַרלאַמענט. דער פאַרלאַמענט האָט זיך געזעגענט מיט אַ רעדע פֿון קייזער, אין וועלכער ער ווייזט אויף ווי די רְצִיחוֹת אין חינאַ געגען די קריסטען און די פרעמדע אונטערטהאַנען האָבען ארויסגערופֿען די נייטהיגקייט פֿון גאַנץ אייראָפּאַ זיך איינצושטעלען פֿאַר די אינטערעסען פֿון מענשליכקייט און קולטור. דער קייזער דריקט אויס זיין צופֿרידענהייט, וואָס די מלחמה האלט שוין ביים סוֹף און אַז אין חינאַ וועט שוין באַלד צוריק איינטרעטען שָׁלוֹם און אַ געזיכערטע אָרדנונג. די מלחמה האָט אַרויסגערופֿען גרויסע הוֹצָאוֹת, און דער קייזער האָפֿט אַז דער פאַרלאַמענט וועט די געמאַכטע הוצאות בעשטעטיגען.

ווי די דייטשע צייטונגען זענען מוֹדִיעַ פֿאָדערט די רעגירונג פֿון פאַרלאַמענט אַ קרעדיט פֿון 152 מיליאָן מאַרק אויף צו דעקען די הוצאות אויף די מלחמה אין חינאַ. עס קען קיין סָפֵק ניט זיין אַז די הוצאות וועט דער פאַרלאַמענט בעשטעטיגען, אָבער די גאַנצע מלחמה און די אוֹפַנים, מיט וועלכע זי איז געפֿיהרט געוואָרען, וועלען אַרויסרופֿען אין פאַרלאַמענט די שאַרפֿסטע קריטיק. די צייטונגען פֿון דער גאַנצער וועלט זענען פֿול מיט בריעף, אין וועלכע מען בעקלאָגט זיך אויף די רציחות און אונמענשליכקייט, וועלכע ווייזט אַרויס דער פֿערייניגטער חיל געגען די חינעזער. די דייטשען, וועלכע זענען געגאַנגען קיין חינאַ זיך איינשטעלען פֿאַר די אינטערעסען פֿון קולטור, האָבען ניט איינמאָל געקראָגען בעפֿעהלען, אויסצולעשען אין זיך די געפֿיהלען פֿון רַחֲמָנוּת און זיך נוֹקֵם צו זיין אָן די חינעזער. און די נקמה, ווי מען שרייבט איצט פֿון דער מלחמה, האָט אָנגענומען דיזעלבינע ווילדקייט ווי די רציחות פֿון די חינעזער. דייטשע און ענגלישע סאָלדאַטען מאַכען חָרֵב גאַנצע דערפֿער, די איינוואָהנער ווערען דערהרג'עט און די הייזער פֿערברענט. דייטשע סאָלדאַטען, וועלכע מען קען בְּשׁוּם אוֹפֶן ניט בעשולדיגען אין אַ צו ווייך האַרץ, בעקלאָגען זיך אין זייערע בריעף, דאָס זיי קענען מעהר ניט צוזעהן די רציחות, וועלכע מען הייסט זיי אָנטהון געגען די חינעזער.

די פערהאַנדלונגען מיט חינא נעהען זעהר פאמעליך. עס איז ניט גרינג אַלע מלוכות אין יעדער פֿראַגע צו קומען צו איין דעה. איצט האָבען די פֿערטרעטער פֿון די פֿערייניגטע מלוכות אָנגענומען פֿאָלגענדע פונקטען, וועלכע זיי פֿערלאַנגען פון חינא: אויף דעם אָרט, וואו עס איז דערהרג'עט געוואָרען, דער דייטשער פֿערטרעטער באַראָן קעטעלער, זאָל די חינעזישע רעגירונג אַוועקשטעלען אַ מצבה, די רעגירונג זאָל שיקען איינעם פֿון איהרע פרינצען קיין דייטשלאַנד איבערבעטען דעם קייזער פֿאַר קעטעלערס טויט. חינא זאָל בעצאָהלען אַלע מלוכות פֿאַר די הוצאות פֿון דער מלחמה און פֿאַר דעם שאָדען, וואָס איז אָנגעטהון געוואָרען אין לאַנד די פֿרעמדע אונטערטהאַנען. אין פעקין וועלען בלייבען אייראָפּעאישע סאָלדאַטען צו פֿערטהיידיגען די פֿערטרעטער פֿון די פֿרעמדע מלוכות, אויפ'ן וועג פֿון טאַקו ביז פעקין זאָלען אין איניגע שטעלען בלייבען פֿרעמדעס מיליטער, צו האַלטען אָפֿען דעם וועג קיין פעקין. די פֿעסטונגען ביים ים דאַרף חינא צוברעכען. חינא דאַרף אַרויסגעבען הויכע בעאַמטע, צווישען זיי אויך פרינצען, און זיי שטעלען פֿאַר אַ בית־דין פֿון די פֿעראייניגטע מלוכות. עס וועט ווערען פֿערבאָטען אַריינצופֿיהרען אין חינא געוועהר פֿון אויסלאַנד. אַ שטרענגע שטראָף דאַרף חינא אויסרופֿען פֿאַר די וואָס וועלען געהערען צו דעם גרויסען קולאַק אָדער צו אַנדערע חברות, וואָס וועלען אַרויסטרעטען געגען די פֿרעמדע. אין פראָווינצען, וואו עס זענען געוועזען פּאָגראָמען געגען די פֿרעמדע, זאָל אין משך פֿון 5 יאָהר קיינער ניט צוגעלאָזען ווערען צו די עקזאַמענס, וועלכע זענען אַיינגעפֿיהרט אין חינא אויף צו פֿערנעהמען רעגירונגסשטעלען.

מען איז פֿערזיכערט אַז חינא וועט אָט די אַלע פֿאָדערונגען מוזען אָננעהמען. שוויריגקייטען וועט נור אַרויסרופֿען דער פונקט אויף צו בעשטראָפֿען די פרינצען, וועלכע האָבען טהיילגענומען אין די פּאָגראָמען. אויך איצט האָט די חינעזישע רעגירונג פּראָטעסטירט געגען דעם, וואָס צווישען די חינעזער, וועלכע זענען פֿון די פֿעראייניגטע מלוכות אָבגעמשפּט געוואָרען צום טויט און די פֿאָריגע וואָך אויך אויפֿגעהאָנגען געוואָרען, האָט זיך געפֿונען איין גובערנאַטאָר, וועלכער שטעהט נאָהענט צו דער קייזערליכער פֿאַמיליע.

די מלחמה אין טראַנסוואַל וויל גאָר קיין סוֹף ניט נעהמען. אין דעם פֿערגאַנגענעם חודש האָבען די ענגלענדער ווידער פֿערלאָרען איבער 3,000 מאַן געהרג'עטע און פֿערוואונדעטע. דער פרעזידענט קריוגער דאַרף שוין באַלד אָנקומען אין אייראָפּא. פֿראַנקרייך און בעלגיען האָבען ערקלערט אַז ער וועט אָנגענומען ווערען מיט דעם כבוד, מיט וועלכעם עס איז פֿערבונדען זיין שטעל נור דאַן, אויב זיי וועלען פֿריהער ניט קריגען פון ענגלאַנד איין אָפֿיציעלע מוֹדָעָה, דאָס טראַנסוואַל איז פֿעראייניגט געוואָרען מיט ענגלאַנד. אין דייטשלאַנד האָט מען אויסגעדריקט דעם וואונש, אַז עס וואָלט גלייכער געוועזען, אַז קריוגער זאָל זיך אין בערלין ניט אָבשטעלען.

די אייראָפּעאישע איינינקייט איז צו שוואַך, זי זאָל קענען פֿערלאַנגען פון אַ גרויסער מדינה, דאָס זי זאָל זיך בויגען פֿאַר דעם ווילען פון אַנדערע, און עס ווערט דערום איצט אין ערגיץ שוין מעהר ניט געשטעלט די פֿאָדערונג איבערצוגעבען די טראַנסוואַלער פֿראַגע דער קאָנפערענץ אין האַג. ענגלאַנד האָט פֿעסט בעשלאָסען טראַנסוואַל און אראניען צוצונעהמען, און קיינער וועט איהר אין דעם ניט קענען שטערען.

אַזוי ווי אין האַג ווערט איז געשאַפֿען אַ העכערער בית־דין פֿאַר סַכְסוּכִים צווישען איין פֿאָלק און דעם אַנדערען, ווערט געפלאַנט אין אַמעריקא צו שאַפֿען אַ בעזונדערען בית־דין פֿאַר די אַמעריקאַנישע מלוכות. נאָך אין יאָהר 1823 האָט דער אַמעריקאַנישער פרעזידענט פֿון די פֿעראייניגטע שטאַטען מאָנראָע אַרויסגעשטעלט דעם געדאַנק, וועלכער איז אויך אָנגענומען געוואָרען פֿון דעם פאַרלאמענט, אַז אַמעריקא דאַרף ניט לאָזען אייראָפּעאישע מלוכות זיך אַריינמישען אין די פֿראַגען און לעבען פֿון די אַמעריקאַנישע מלוכות, אַז מען דאַרף מעהר ניט לאָזען די אייראָפּעאישע מלוכות צו מאַכען פֿאַר זיך קאָלאָניעס אין אמעריקא, קורץ הייסט זיין פֿאָדערונג: „אַמעריקא פֿאַר אַמעריקאַנער". אַמעריקא געהט פון יענער צייט אָן אַלץ ווייטער אויפ'ן וועג דורכצופֿיהרען דעם רעיון „אַמעריקא פֿאַר אַמעריקאנער" און איצט וועט אין גיכען צונויפֿקומען אַקאָנגרעס פֿון אַלע אַמעריקאַנישע רעפּובליקען, וואָס דאַרף געפֿינען מיטלען, ווי שטאַרקער צונויפֿצובינדען אַלע מלוכות אין איינעם. דער קאָנגרעס איז בעשטימט אין מעקסיקא. י. ל.

די יודישע וועלט.

עסטרייך. *** ד ע ר 2-ט ע ר מ ש פ ט פֿ ו ן ה י ל ז נ ע ר אין פיזעק איז געענדיגט און הילזנער איז צום צווייטען מאָל פֿערמשפט געוואָרען צום טויט. די געשוואָרענע האָבען געענפֿערט אויף די פֿראגען וועלכע מען האָט זיי פֿאָרגעלעגט אויב הילזנער האָט זיך בעטהייליגט אין דעם מאָרד פֿון דיביידע מיידליך ק ל י מ א און ה ר ו ז א מיט אַ איינשטימיגען: „יאָ!" און אויף די פֿראגע אויב הילזנער איז שולדיג וואָס ער האָט די צוויי יודען פֿאלש בעשולדיגט אז זיי האָבען זיך בעטהייליגט אין מאָרד מיט: „ניין!" — דער שטאאטסאנוואלט האָט אין זיין רעדע מיט שטארקען נאכדרוק ערקלערט אז ער איז איבערצייגט דאָס דער מאָרד איז נישט געוועזען קיין ריטואלמאָרד, אזוי ווי די פֿערטרעטער פֿון די פריוואטבעטהייליגטע די אנטיסעמיטישע דאָקטוירים האָבען געוואָלט בעווייזען, נאָר עס האנדעלט זיך דאָ אין א געמיינעם זיטליכען פֿערברעכען מיט וועלכען מען איז הילזנער חושד און ער, אלס ליידיגגעהער און פוילער, פֿערווילדעטער מענש איז פֿעהיג דערצו. דאגעגען האָבען די צוויי אנטיסעמיטישע פֿערטרעטער אויסדריקליך ערקלערט אז דער מאָרד איז נור צו ר ע ל י ג י ע ז ע צ ו ו ע ק ע ן. זיי זענען אין זייערע רעדען פֿון דעם פרעזידענט אונטערבראָכען געוואָרען וועלכער האָט זיי אויפֿגעפֿאָדערט זעהר שטרענג זיך צו האלטען ביי דער זאך און נור צו רעדען פֿון דעם מאָרד אזוי ווי ער איז אין דעם משפט פֿערהאנדעלט געוואָרען. אויך דער פֿערטהיידיגער ד"ר א ו י ר ע ד נ י צ ע ק האָט אין אַ אויספֿיהרליכער רעדע בעוויזען, ווי נאריש די אלע ליגען זענען געוועזען וועלכע די אנטיסעמיטען האָבען אויסגעטראכט און אין גאנצען לאנד פֿערבריטעט כדי יעדער קריסט זאָל גלויבען אז די מיידליך זענען נור געהרגי'ט געוואָרען פֿון אַ י ו ד אָדער פון מ ע ה ר ע ר ע י ו ד ע ן, וועלכע האָבען זיי אָבגעצאפ[illegible] דאָס בלוט. דער שטאאטסאנוואלט האָט דערנאָך נאָך אמאָל געענפֿערט דעם אנטיסעמיטישען ד"ר ב א ק ס א און האָט איהם געגע-

בען אַ פּערוויז ווייל ער איז חושד די פּראָפּעסאָרען פון פּראַגער טשעכישען אוניווערזיטעט דאָס זייער גוטאכטען איבער דעם אופן פון מאָרד און איבער דעם בלוט וועלכעס איז געפונען געוואָרען אויף דער ערד און אין די קליידער איז נישט עהרליך, נאָר זיי האָבען דערפאַר אזוי געזאָגט ווייל זיי זענען אָבגעקויפט פון יודען.

הילזנער האָט צוגעהערט דאָס אורטהייל, וועלכעס פערמשפּט איהם צום טויט, מיט אַ געצוואונגענעם רוהיגען שמייכעל אָבער מען האָט איהם אָנגעזעהען אז ער איז שטאַרק אויפגערעגט. זיין פערטהיידיגער, ד"ר **אוירעדניצעק** האָט אָנגעמעלדעט די ניכטיגקייט־בעשווערדע.

נאָכדעם ווי אלע האָבען פערלאָזען דעם געריכטסזאַל זענען געווען אנטיסעמיטישע דעמאָנסטראַציעס אין די גאַסען פון פּיזעק, די פערטהיידיגער האָבען געמוזט געפיהרט ווערען אַהיים מיט שוטץ פון פּאָליציי, און די אנטיסעמיטישע דעמאָנסטראַנטען האָבען זיך ערשט צושפּרייט און אביסיל בערוהיגט נאָכדעם ווי זייער פיהרער ד"ר **באקסא** האָט זיי געבעטען זיי זאָלען זיך רוהיג פערהאַלטען. אין עטליכע יודישע הייזער האָט מען צובראָכען שויבען פון די פענסטער.

= **יודישע בעלי־צדקה.** „**די וועלט**" פערעפענטליכט איין אינטערעסאַנטען בריעף פון דער וויענער איזראַעליטישער אַליאַנס. בשעת עס איז געווען אין וויען אַ גרויסער אויפלויף פון רומענישע עמיגראַנטען, אין די יודישע בעלי צדקה האָבען נישט געוואוסט וואָס צו טהון מיט אזוי פיעל אָרימע לייט, האָבען **דר. וואַהרמאַן** און **דר. קאַצוי** אין נאָמען פון דער אַליאַנס געשריבען אַ בריעף צו די יודישע ראשי קהל אין בודאַפּעסט און פערלאַנגט זיי זאָלען אויסווירקען ביי דער אונגאַרישער ממשלה, אַז מען זאָל פערמאַכען די גרענעץ פאַר די רומענישע עמיגראַנטען.

אויף דעם בריעף האָט די בודאַפּעסטער קהלה געענטפערט מיט די דאָזיגע ווערטער:

„אויף אייער בריעף פון 10־טען יולי זענען מיר מודיע אַז **מיר**, אַלס יודישע אינסטיטוציאָן, וועלען זיך נישט ווענדען צו דער רעגירונג, אַז זי זאָל פערמאַכען די גרענעץ פאַר יודען. דאָס וואָלט געווען פון אונזער זייט אַ שרעקליבע עולה, וועלכע די יודישע שונאים, וואָלטען שטענדיג אונז האָבען פאָרגעוואָרפען. מיר בעטען אייך צו בעאַכטען אונזער מיינונג וועגען דעם ענין און איבערצייגט צו זיין, אַז מיר ווענדען אָן אַלע כחות, כדי צו העלפען די רומענישע יודען, מיר האָבען זיך אויך בעמיהט אַז אויך אלע יודישע קהלות נעבען דער גרעניץ זאָלען ערפילען זייער חוב צו אונזערע רומענישע ברידער. דער פאָרשטאַנד פון דער פעסטער יודישער געמיינדע. בודאַפּעסט 13 יולי 1900.

= דער „**יודישער פאָלקספעראיין**" אין **פּראַג** האָט צונויפגערופען אַ פערזאמלונג צו בעקלערען די פראַגע וועגען יודישע דיענסטען זייט די שנאה צו יודען האָט זיך פערגרעסערט צווישען המון, ליידען די יודישע פרויען זעהר פיעל פון זייערע קריסטליכע דיענסטען. בשעת דעם פּראָצעס פון הילזנער זענען פיעל קריסטליכע דיענסטען אַוועק פון זייערע בעלי־הבית׳טעס, ווייל זיי האָבען מורא געהאַט פשוט, אַז די יודען זאָלען זיי נישט קוילענען. אויף דער אסיפה איז אָנגענומען געוואָרען דער בעשלוס, אַז מען זאָל גרינדען אַ שולע פאַר דיענסטען, אין וועלכע די אָרימע יודישע מיידליך פון פּראַג און אויך פון גאַליציען און רומעניען זאָלען זיך קענען אויסבילדען פאַר טיכטיגע דיענסטמיידליך.

*

רוסלאַנד. — מאַרדאַוויצעוו וועגען ציוניזם. אין „**נאוואסטי**" (נו׳ 247) שרייבט דער בעקאַנטער רוסישער ראָמאַניסט **מאַרדאַווצעוו** וועגען ציוניזם:

„עס איז קיין וואונדער נישט, דאָס די יודען ציהט עס אַרויסצוגעהען פון דער ענגשאַפט, פון גיהנם, ווייט ווייט אין יענער זייט „טשערטא", עס איז קיין וואונדער נישט דאָס זייער האַרץ ציהט זיי צו זייער אַלט פאַטערלאַנד, וועלכעס **רוים** האָט ביי זיי צוגענומען מיט געוואַלד. עס איז אויך פערשטענדליך די בעגייסטערונג, וועלכע איז אַצונד אויסגעגאָסען געוואָרען אויף די פעראָרימטע יודען — די ציוניסטישע בעגייסטערונג".

„ווען די מערב לענדער זענען פיעל דאַנקבאַר די אַלטע גריעכען דערפאַר, ווייל זיי האָבען זיי בערייכערט געוועזן מיט זייער חכמה און קונסט, און בעגייסטערט פון גרָפיהל פון דאַנקבארקייט, האָבען זיי געהאָלפען זייערע קינדער און בעפרייט דאָס היינטיגע גריכענלאַנד פון קנעכטשאַפט — ווי נאָך מעהר דאַרפען די ציוויליזירטע פעלקער דאַנקבאַר זיין און רחמנות האָבען אויף די יודען! אמת, די אַלטע גריעכען האָבען געלאָזען אַ שענע און רייכע ירושה — די בילדער פון ווענוס און אַפּאָלא און די ווערק פון פּלאַטאָן, אריסטאָטלעס, א. ז. וו. אָבער די יודען האָבען אונז געלאָזען נאָך אַ טייערערע ירושה — די ביבעל. פון זייער גייסטעסשאַץ האָבען זיי געשענקט די מענשען 2 אמונות: די קריסטליכע און מאַהמעראַנישע, וואָס זייערע אַנהענגער בעהערשען אַ האַלבע וועלט".

„פאַר די טייערע אוצרות, מיט וועלכע דאָס יודישע פאָלק האָט בערייכערט די וועלט, ליעגט אַ חוב אויף די ציוויליזירטע פעלקער אָבצודאַנקען די יודען, און צוריקצוגעבען זיי פריהער אָדער שפּעטער זייער פאַטערלאַנד, וואָס מען האָט ביי זיי צוגעגזל׳ט מיט געוואַלד".

„און איך בין בטוח, אַז נאָכדעם ווי מען וועט צוריקגעבען די יודען ארץ־ישראל, וועלען זיי גרינדען מיט זייערע פעהיגקייטען אַ מלוכה, אויף דעם אָרט וואו עס האָבען אַמאָל גערוישט די חוואַליעס פון לעבען, וואו עס האָט געבליהט דער האַנדעל פון כנען און עס זענען געשטאַנען די הערליכע שטעדט צור און צדון.

אין דאָס וועט אַמאָל געשעהען! מיין גלאַבען אין דעם איז שטאַרק ווי אייזען: עס וועט נישט שטאַרבען פון צרות און דחקות דאָס פאָלק, וועלכעס האָט טויזענדער יאָהר צווישען ימים פון בלוט אָבגעהיט זיינע שטרעבונגען און האָפנונגען..."

= אין ווילנא האָט מען צונויפגענומען 1280 רוב׳ אויף אַ קרן קימת פאַר די יודישע אַרבייטער אין ארץ־ישראל און אַוועקגעשיקט דעם אָדעסער קאָמיטעט.

= **סענאַטסערקלערונגען.** דער סענאַט האָט ערקלערט, אַז אויב אַ יוד וואָהנט אין אַ דאָרף אַ לאַנגע צייט, האָט ער דאָס רעכט דאָרט צו בלייבען, חאָטש ער קען נישט בעווייזען מיט עדות, אַז ער האָט געוואָהנט אין דאָרף פון פאַר דעם 3 מאַי 1882, ווייל דער פאַקט אַליין, אַז ער וואָהנט שוין אַ לאַנגע צייט אין דאָרף און די פּאָליציי האָט איהם נישט אַרויסגעשיקט, איז אַ בעוויז אַז ער מעג דאָרט וואָהנען.

דער סענאַט האָט נאָך אַמאָל ערקלערט אַז אויסאַרבייטען טינט איז אַ מלאכה, וועלכע גיט יודען דאָס רעכט צו וואָהנען אין גאַנץ רוסלאַנד. צו די מלאכות, וועלכע געבען יודען דאָס רעכט צו וואָהנען אין גאַנץ רוסלאַנד, געהערען נישט נור די דאָזיגע, ביי וועלכע מען אַרבייט מיט די הענד, נאָר אויך די, ביי וועלכע מען אַרבייט אויף מאַשינען. דער סענאַט האָט דערום ערקענט פאַר ניט ריכטיג דאָס אַרויסשיקען אין דער טשערטא אַ יוד, אַ טעכניק, וועלכער האָט געאַרבעט אויף איין אייזענבאַהנוואַרשטאַט.

*

פראַנקרייך. — מיר האָבען שוין דערמאָהנט אין „יוד", אַז דער יודישער אָפיצער **קאַבלענץ**, וועלכער איז געגען דעם רצון פון זיינע קריסטליכע חברים, געבליעבען לעהרער אין דער פאַנטענעבלער קריעגסשולע, האָט געהאַט אומכבוד אויף די אָפיציערסקע סקאַטשקעס אין אָטעל. די צייטונגען זענען מודיע נאָך אייניגע פרטים וועגען דער זאַך. די דעמאָנסטראַציע געגען קאַבלענץ האָט געמאַכט איין מיטאַרבייטער פון דער בעקאַנטער אַנטיסעמיטישער צייטונג „ליבר פּאַראָל" מיט אַ גאַנצע באַנדע אַנטיסעמיטען. בשעת קאַבלענץ האָט זיך געזעצט אויף דעם פערד, האָבען די אַנטיסעמיטען געמאַכט אַ גרויס געלעכטער און זענען נור דאַן שטיל געוואָרען, בשעת קאַבלענץ האָט אַרויסגענומען זיינע וויזיטקאַרטען און געפרעגט, ווער עס וויל מיט איהם אַרויסגעהען אויף אַ דועל. קאַבלענץ האָט נאָך דער מעשה פונדעסטוועגען געוואונען דעם ערשטען פּרייז אויף די סקאַטשקעס. די צייטונגען בעדויערען זעהר דעם פאַל, בעזונדערס דערפאַר ווייל אויף די סקאַטשקעס זענען געוועזען דער בעלגישער קעניג און די גרויספירסטען פון רוסלאַנד וולאַדימיר אַלעקסאַנדראָוויטש און אלעקסיי אלעקסאַנדראָוויטש.

*

ענגלאַנד. — **יודישע קאָלאָניאַלבאַנק.** דאָס דירעקטאָריום פון דער יודישער קאָלאָניאַלבאַנק האָט בדעה אָבצולעגען דעם לעצטען טערמין פון איינצאָהלען די פעליגע ראַטען — אויף דעם 1־טען יאַנואַר 1901.

= **די ענגליש יודישע חברה.** אויף דער זיצונג פון דער ענגליש־יודישער חברה האָט דר. **מאָריץ קאָהן**, דער דירעקטאָר פון דער יודישער שולע אין באַגדאַד, געגעבען אַ דין וחשבון וועגען דער איינווירקונג פון דער שולע, וועלכע ער פיהרט, אויף די דאָרטיגע יודען. ביי דער געלעגענהייט האָט ער אויך מודיע געווען אַז די צאָהל פון די יודען אין באַגדאַד בעטרעפט 30,000 און אַז די יודישע קהלה אין באַגדאַד פערגרעסערט זיך שטאַרק דורך צוקומען פון פערסישע יודען.

דער ועד הפועל פון דער ענגליש־יודישער חברה האָט מודיע געווען אַז ער האָט ביז אַצונד צונויפגענומען פאַר בעסאַראַבישע און רומענישע יודען 1800 פונט.

ה׳ **העגריקעץ** האָט פאָרגעלעגט, אַז די פאָרשטעהער פון דער חברה זאָלען מודיע זיין דעם ענגלישען מיניסטער פאַר אויסלאַנד וועגען דער לאַגע פון די רומענישע יודען, און איהם בעטען אַז ער זאָל זיך משתדל זיין ביי דער רומענישער ממשלה, דאָס זי זאָל אויפהערען צו רודפ׳ן יודען און מקיים זיין וואָס זי האָט זיך מתחייב געווען לויט דעם בערלינער טראַקטאַט. עס איז געמאַכט געוואָרען אין פּאַרלאַמענט איין אַנפראַגע וועגען די רומענישע יודען ביי דעם שטאַאַטס־סעקרעטאַר ה׳ בראָדריק, וועלכער האָט געענטפערט, אַז די ענגלישע רעגירונג האָט נישט בעקומען קיין שום ידיעות וועגען רדיפות פון יודען אין רומעניען, און דאַרום קען זי זיך ניט ווענדען וועגען דעם ענין צו דער רומענישער ממשלה. עס ליעגט דעריבער נאָך מעהר אַ חוב קדוש אויף דער חברה, אַז זי זאָל קלאָר מאַכען דער ממשלה וועגען דער לאַגע פון די רומענישע יודען, ווייל אים אַנדערען פאַל וועלען אַוועקגעהען נאָך גאַנצע יאָהרען, ביז ה׳ בראָדריק וועט בעקומען ידיעות וועגען דעם ענין.

דער אַנטראַג איז אָנגענומען געוואָרען איינשטימיג.

*

ארץ ישראל. — דער „הצפירה" שרייבט מען וועגען דער יפו'ער שולע: „דער בית הספר איז איבערגעגעבען געוואָרען אונטער דעם רשות פון דער אַליאַנס. אָבער איין תּנאי איז אויסגענומען געוואָרען, אַז די פּראָגראַמע פון דער שולע זאָל צוזאַמענגעשטעלט ווערען אויך מיט הילף פון בעפאָלמעכטיגטען פון אָדעסער קאָמיטעט, און צו דעם צוועק איז געוועהלט געוואָרען ה' יצחק עפּשטיין (מחבר פון „עברית בעברית") עס וועלען זיך בודאי געפינען א סך מענשען וועלכע וועלען שרייען פאר וואָס מען האָט איבערגעגעבען די שולע אונטער דער הנהגה פון די „פראַנצויזען", אָבער מען האָט דערווייל אנדערש נישט געקענט מאַכען, ווייל דער אָדעסער קאָמיטעט האָט זיך געהאַלטען פאר נישט צוגעגרייט איבערצונעהמען די שולע אין זיין רשות. אויף דעם פּאַפּיר איז אַלץ מעגליך, אָבער כּדי איבערצונעהמען די שולע וואָלט דער קאָמיטעט מוזען אָבלעגען דאָס עפענען אויף נאָך א האַלב יאָהר, און דאָס האָט ער נישט געוואָלט. די וועלט וואָלט אויך געווען דערפון אונצופריעדען. דארום האָט דער קאָמיטעט בעסער געוואָלט ארבעטען צוזאַמען מיט דער אליאַנס נאָך א יאָהר אויף פּראָבע. נאָך א תנאי האָט ער אויסגענומען אַז דער קאָמיטעט וועט נאָך אָבלויף פון דעם יאָהר קענען ווערען אַליין בעל-הבית פון דער שולע. אין דער צייט וועט דער קאָמיטעט קענען גענוי בעטראַכטען די זאַך און זעהען וואָס ער האָט צו טהון.

בשעת מען האָט גערעדט אין אָדעסער קאָמיטעט וועגען דער יפו'ער שולע האָט מען פאָרגעלעגט א סך עצות. פיעל האָבען פּראָטעסטירט געגען די אנטרעגע פון דער אליאַנס, וועלכע ה' ב. האָט געבראַכט מיט זיך. אָבער דער פאָרזיצענדער האָט דערמאָהנט, אַז וועלענדיג אַליין איבערנעהמען די יפו'ער שולע מוזען מיר האָבען איין אייגענעם דירעקטאָר, און דאַן האָבען אַלע געשוויגען, ווייל מיר פערמאָגען נישט קיין אייגענעם פעהיגען דירעקטאָר, וועלכער זאָל קענען די איראָפּעאישע שפּראַכען און ליטעראַטורען און אויך די העברעאישע שפּראַך און זיין דערצו נאציאָנאַל געזינט. אויסערדעם זענען נאָך דאָ אַנדערע מכשולים וועלכע מען קען לעת עתה נישט צונעהמען פון וועג.

מיינונגען וועגען ציוניזם.

— „דער ענגלישער ציוניסטען פעראיין" English Zionist Federation האָט זיך אין דער צייט פון די וואַהלען צום ענגלישען פּאַרלאַמענט געווענדעט מיט אַ ציירקולאַר צו פערשיעדענע פּאַרלאַמענטס קאַנדידאַטען און געבעטען זיי אַז זיי זאָלען אַרויסזאָגען זייער מיינונג וועגען ציוניזם. דער פעראיין האָט בעקומען פיעל תשובות אויף דעם ציירקולאַר, וועלכע ער האָט אַרויסגעגעבען אין אַ בעזונדער בוך מיט דעם נאָמען „די וואַהלען פון 1900. מיינונגען פון פּאַרלאַמענטס-קאַנדידאַטען איבער דעם ציוניזם". כמעט אַלע תשובות דריקען אויס זייער סימפּאַטיע צום ציוניזם. מיר וועלען פין זיי ברענגען אייניגע פּראָבען:

סער טהאָמאַס רינגסטאָן, לאָנדאָן (געוועהלט צום פּאַרלאַמענט): „איך האָב געוואָהנט אייניגע יאָהרען אין ארץ-ישראל אָון די ציוניסטישע בעוועגונג אינטערעסירט מיך דערום זעהר. איך גלויב אין די שטאַרקקייט פון דעם יודישען פאָלק, איך רעכען, אַז אין פּאָליטישער הינזיכט וועט ער ווערען אַ וויכטיגע און ניטצליכע קראַפט ביי דעם ברעג פון מיטלענדישען ים.

סער ע. באַרטלעטס, שעפּפעלד. (געוועהלט צום פּאַרלאַמענט. אַ פּערזענליכער פריינד פון סולטאַן): „איך האָב די לעבהאַפטעסטע סימפּאַטהיע פאַר דעם ציוניזם, און וועל מיך פרעהען אַז איך וועל דאָס קענען בעווייזען בפועל".

פון די קאַנדידאַטען, וועלכע דריקען אויס זייערע פריינדליכע געפיהלען צום ציוניזם זענען אויסגעקליבען געוואָרען אין פּאַרלאַמענט 31 פערזאָן.

— ה' עמיל קראָנבערגער אין גראַץ האָט אַרויסגעגעבען אַ ביכיל מיט דעם נאָמען „ציוניסטען און קריסטען", אין וועלכען עס זענען געזאַמעלט מיינונגען פון בעריהמטע געלעהרטע, שריפטשטעלער און פּאָליטיקער איבער דעם ציוניזם. לאָרד סאַליסבערי דער פּרעזידענט פון דעם ענגלישען מיניסטעריום האָט געענטפערט אויף דער שאלה: וואָס ער האַלט פון דעם ציוניזמוס מיט די ווערטער:

„איך האָב נאָך נישט געהאַט גענוג צייט צו שטודירען די ציוניסטישע פראַגע אין איהר טהעאָרעטישער און פּראַקטישער זייט. אָבער קיין מענש מיט פערשטאַנד דאַרף נישט מסופק זיין אַז אַ פאָלק, וועלכעס איז איבערשטאַנען אַזוי פיעל צרות און רדיפות וועט אים שטאַנד זיין פיעל דורכצופיהרען. דער ציוניזם דאַרף רעכנען אויף ערפאָלג, חאָטש ער האָט מתנגדים, די יודען זענען געוויס מעהר ווי אַנדערע בעשטימט דערצו, צו בעשיצען די הייליגע קריסטליכע ערטער אין ארץ-ישראל זיי וואָלטען דאָרט געגרינדעט אַ מלוכה, וועלכע וואָלט געקאָנט דיענען פאַר אַ מוסטער; דורך זייערע פעהיגקייטען וואָלטען זיי אויפגעהויבען דעם האַנדעל אין מיטען פון קליינאַזיען צו אַ בליהענדען צושטאַנד. עס געווענדט זיך באמת פון די יודען אַליין, אַז זיי זאָלען אויספיהרען דעם רעיון. ווען אפילו 40 פּראָצענט יודען וואָלטען טהון פאַר דעם ענין, וואָלט די זאַך זיכער אויסגעפיהרט געוואָרען. דער סולטאַן האָט נישט קיין שום סבה אָבצוזאָגען די יודען, אַז זיי זאָלען גר נדען אין ארץ-ישראל אַ זעלבסטשטענדיגע מלוכה. אַזאַ מלוכה וואָלט איהם ברענגען הונדערטמאָל אַזוי פיעל נוצען ווי אַרמעניען און קרעטאַ, פון וועלכע ער האָט אַזוי פיעל קלאָפּאָט. די יודישע נאַציאָן, וועלכע האָט געקאָנט אויסשטעהען אַ 2000-יעהריגען שטורם האָט נאָך אַזוי פיעל געדולד און קראַפט, אַז זי זאָל קענען אויספיהרען אַזאַ אונטערנעהמען ווי די ציוניסטישע אידעע.

פּראָפ' ט. א. מאַסאַריק אין פּראַג, שרייבט וועגען ציוניזם:

„מיר איז די ציוניסטישע בעוועגונג זעהר געפעלען, איך שעצע אין איהר דעם נאַציאָנאַליזם, בעזאָנדערס אכט איך זי זעהר, ווייל דער גערדריקטער יוד שעמט זיך נישט מיט זיין פאָלק. דער געדאנק צו קאָלאָניזירען דאָס אמאָליגע פאטערלאנד איז יעדען יוד טיעף איינגעבאקען אין הארצען. עס זאָל אפילו אמת זיין, אז די קאָלאָניזאציאָן פון ארץ ישראל האָט אייניגע פעהלער, אָבער די אידעע אין דער ציעל זענען הויך און געזונד".

אלגעמיינע וועלט נייעס.

רוסלאַנד. — פון ליוואַדיע (אין קרים) טעלעגראַפירט מען דאָס דער רוסישער קייזער איז קראַנק געוואָרען אויף טיפוס. יעדען טאָג ווערען אַרויסגעגעבען בולעטענס פון זיין צושטאנד. די קראנקהייט געהט נאָרמאַל.

— היגיעניע פון קינדער. דעם 6-טען אָקטאָבער האָט ד"ר קראַמשטיק געהאַלטען אין ווארשא אַ רעפעראַט וועגען היגיעניע פון קינדער, פין וועלכען מיר נעהמען אַרויס אייניגע אינטערעסאַנטע זאַכען ווי די סטאַטיסטיק בעווייזט קומט אויס אין ווארשא אויף 1000 געשטאָרבענע די העלפט קינדער, חאָטש קינדער זענען נור $^1/_3$ פון די מענשען. די סבה איז ווייל קינדער זיינען שוואַך און קענען זיך נישט העלפען און זייערע עלטערן זיינען אונוויסענד און ווייסען נישט ווי זיי צו העלפען. 40% פון קינדער שטאַרבען איידער זיי ווערען אַלט 8 יאָהר; פון 100 קינדער וועלכע ווערען אַוועקגעגעבען צו אַמען אויף דעם דאָרף שטאַרבען 75 פּראָצענט און דאָס קומט אַלץ דערפון, ווייל מען לערנט נישט קיין היגיעניע.

דער גוף פון קינד קען נישט פערטראָגען קיין שלעכטס וואָס קומט אויף איהם. און ווייל מען ווייס נישט וואָס עס איז שעדליך פאַר דעם קינד אָדער מען איז נאַכלעסיג און מען היט איהם נישט אָב, דערום שטאַרבען 85 פּראָצענט קינדער אין ערשטען יאָהר.

די היגיעניע לערנט אונז אַז פאַר קינדער איז נייטהיג ריינליכקייט, לופט, ליכט און גוט עסען; זי בעווייזט אויך אַז דאָרט, וואו אלעס נייטהיגע ווערט געטהון ווי אין ענגלאַנד און פראַנקרייך שטאַרבען פיעל וועניגער קינדער. אין פראַנקרייך איז דאָ אַ געזעץ, לויט וועלכען קיין פרוי טאָר נישט ווערען קיין אַם, איידער זי זייגט אויס איהר אייגען קינד ביז דעם 7-טען מאָנאַט. בשעת מען האָט אין 1878 טען יאָהר בעלאַגערט פּאַריז האָבען די דאָרפישע אַמען נישט געקאָנט אַריינקומען אין שטאָדט און דאַדורך האָט זיך פערקלענערט די שטערבליכקייט פון קינדער אויף דער העלפט.

דאָס קארמען קינדער מיט רויהער קוהמילך ברענגט אויף זיי פיעל-קראַנקהייטען.

— פון 2-טען נאָוועמבער אָן האָבען אנגעהויבען צו אַרבייטען ווי פריהער די פאַבריקען פון דער אַקציען-געזעלשאַפט. י. ק. פּאזנאנסקי אין לאָדז. וועגען דעם קריזיס אין האַנדעל האָבען די פאַבריקען אַ געוויסע צייט נישט געאַרבייט אין דערזעלבער מאאס ווי שטענדיג. פין אַצונד אָן וועלען אַרבייטען ווייעדער אַלע אבטהיילונגען; נאָר 2 טאָג אין וואָך שבת און זונטאג וועלען זיי נאָך שטעהען ביז עס וועט זיך אין גאַנצען פערבעסערען דער שטאַנד פון מסחר אין לאָדז.

ווי עס איז מודיע דער „קוריער צאַרזעווני" זענען פון 1 טען אויגוסט ביז 1-טען נאָוועמבער אַרומגעגאַנגען לעדיג אין לאָדז בערך 10,000 אַרבייטער.

— ווי דער „סעווערא-זאַפּאַד סלאַוואָס" שרייבט, האָט די פערוואַלטונג פון בראָנפען-מאנאפאל מודיע געווען די קאָמיטעטען וואָס קעמפפען געגען שכרות, אַז עס איז נייטהיג איינצוריכטען טעאַטער-פאָרשטעלונגען און אַנדערע פערוויילונגען פאַר דעם פאָלק, כדי איהם אָבצוהאַלטען פון שכור'ען. נאר אין די שטעדט פון דער „טשערטא" זענען אַזוינע פאָלקסטעאַטערן איבריג, ווייל דאָס רוב איינוואהנער בעשטעהט פון יודען, וועלכע שכור'ען ניט.

— דער וויינבוי אין בעסאַראַביען. וועגען וויינבוי אין בעסאַראַביען שרייבט מען די „בירזשעוויע וויעדאָ". וויינבוי איז איינס פון די וויכטיגסטע צווייגען פון לאַנדווירטשאַפט אין בעסאַראַביען. אַ גרויסער טהייל פון דער ערד איז בעדעקט מיט וויינשטאָקען און אין פיעל דערפער איז דער וויינבוי די הויפּט הכנסה פון די פויערים. אַמאָל בשעת עס פלעגט קומען די צייט פון אָראָבנעהמען די ווייטרויבען, פלעגט זיך אָנהויבען צו רודערען אין דער גאַנצער געגענד. עס פלעגען אָנפאָהרען אַ סך קונים, וועלכע פלעגען צוכאַפּען דעם וויין נאָך איידער ער פלעגט זיך אויסשטעהען. פרייזען זענען געשטאַנען הויכע, און די וויינבויער פלעגען גוט פערדיענען. — זייט אייניגער צייט אָבער איז געוואָרען איין איבערקעהרעניש. די לייזונג האָט זיך אין גאַנצען אויפגעהערט און פרייזען זענען אַזוי שטאַרק געפאַלען, אַז די וויינבויער בעקומען נישט צוריק וואָס זיי האָבען אַריינגעלעגט הוצאות אין וויין. די פויערים נישט האָבענדיג

קיין קונים האבען גענומען אליין אויסטרינקען דעם וויין, וועלכען זיי פֿערמאָגען אָדער איהם ארומפֿיהרען אויף די דערפֿער, פֿערקויפֿענדיג צו 2—3 קאָפּ' פֿאַר איין אָקא. דער סוף דערפֿון איז געוועזען אז דאָס שכרות האָט זיך געשטאַרקט און די פויערים זענען זעהר פֿעראָרעמט געוואָרען טרינקענדיג וויין פֿאַר וואַסער.

די ווייןבויער האבען זיך דערום געווענדעט מיט א ביטע צו דער זעמסקער אופּראַווע, אז זי זאָל זיך סטאַרען ביי דער רעגירונג אז מען זאָל אראָבנעהמען די שוויריגקייטען, וועלכע זענען ביים דעטייל-פֿערקויף פֿון וויין, אז מען זאָל אונטערנעהמען שטרענגע מיטלען געגען די פֿעלשער פֿון וויין, און אז די פֿאַבריקאַנטען פֿון קינסטליכע ווייגען זאָלען נישט טאָרען פֿערקויפֿען זייער וויין נור מיט דעם עטיקעט „קינסטליכער וויין".

= בעלגישע חברות אין רוסלאנד. פֿון דעם 1-טען יאַנואַר 1899 ביז דעם 1-טען מאַי 1900 זענען געגרינדעט געוואָרען אין רוסלאַנד 44 אונטערנעהמונגען פֿון בעלגישע חברות און אריינגעלעגט געוואָרען געלד אין די דאָזיגע געשעפֿטען בערך 142 מיליאָן פֿראַנק. צוזאַמען מיט די אונטערנעהמונגען פֿון די פֿריהערדיגע יאָהרען איז אריינגעלעגט געוואָרען איין קאפּיטאל פֿון 494 מיליאָן פֿר'. פֿון די חשבונות, וועלכע 73 חברות האָבען פֿערעפֿענטליכט' זעהט מען אַרויס, אז די חברות מאַכען נישט קיין גוטע געשעפֿטען אין רוסלאַנד. 57 חברות האָבען בעקומען א קליינעם פֿערדיענסט און 17 חברות האָבען געהאַט שאדען. צוזאַמען האָבען פֿערדיענט די 73 חברות $13\frac{1}{2}$ מיליאָן פֿר', ד. ה. 2,7 פּראָצענט פֿון געלד, וואָס זיי האָבען אַריינגעלעגט אין עסק. פֿיעל עסקים האָבען זיך אין גאַנצען געשטעלט און אַנדערע האָבען פֿערלוירען כמעט $\frac{1}{4}$ פֿון גרונדקאַפּיטאַל.

= היגיענישע אינסטיטוציאָנען. אונטער אויפֿזיכט פֿון דער וואַרשויער היגיענישער געזעלשאַפֿט ווערען געעפֿענט אין וואַרשוי 2 נייע אינסטיטוציאָנען, וואָס זייער צוועק איז צו פֿערהיטען די געזונד פֿון קינדער און יונגע מענשען.

איין אינסטיטוציאָן איז — גערטנער פֿאַר קינדער פֿון 6 ביז 16 יאָהר. אין די גערטנער וועלען ווערען געמאַכט פֿערשידענע איינריכטונגען צו פֿיזישער אַרבייט און גימנאַסטיקע, שפּיעלען, מאַרשען מיט געזאַנגען און מוזיק, גליטשען, בעדער, טושען וכדומה. דער נוצען פֿון די קינדערגערטנער איז זעהר אַ גרויסער. דאָס פֿערברענגען אויף דער פֿרייער לופֿט וועט ענטוויקעלען דעם קערפּער פֿון די קינדער און איהם מאַכען קרעפֿטיגער און שטאַרקער.

די גערטנער וועלען ווערען אויסגעהאַלטען פֿון א קאַפּיטאַל, וואָס האָבען געשענקט די יורשים פֿון ווילהעלם רוי, פֿון נדבות און פֿון געצאָהלט פֿאַר דעם אריינגעהען אין די גערטנער.

די צווייטע אינסטיטוציאָן איז — איין אינסטיטוט פֿון קינדער-היגיעניע, וועלכער וועט טראָגען דעם נאָמען פֿון באַראָן דע לענוואל. דער צוועק פֿון דעם אינסטיטוט איז: 1) איינצופֿלאַנצען פּראַקטיש אין די קינדער די יסודות פֿון היגיעניע און דורך זיי פֿערברייטען די ידיעות אויך צווישען פֿאָלק און יונגען דור. די קינדער בעקאַנט ווערענדיג מיט די יסודות פֿון היגיעניע וועלען זיי האַלטען אויך שפּעטער און איבערגעבען די וויטערע דורות. 2) פֿערהיטען קראַנקהייטען און געבען מעדיצינישע הילף די קינדער.

כדי צו דערגרייכען דעם דאָזיגען צוועק וועט דער אינסטיטוט איינריכטען ביי זיך בעדער און היגיענישע טושען, וועשערייען פֿון קינדערוועש. ער וועט אויך פֿונאַנדערגעבען וועש פֿאַר קינדער און גוטע מילך פֿאַר זייגענדע. דער אינסטיטוט וועט שטעלען פּאָקען און געבען מוטער און אַפּעקונעס פֿערשידענע עצות און אַנווייזונגען, וועלכע זענען נוגע קינדער-היגיעניע. וועט געבען מעדיצינישע הילף און רעצעפּטען, איינריכטען פֿאָרלעזונגען וועגען היגיעניע א. ז. וו.

צום אינסטיטוט וועלען זיך קענען ווענדען קינדער ביז 14 יאָהר.

פֿאַר יעדער עצה, וועלכע וועט געגעבען ווערען אין אינסטיטוט, וועט די פֿערוואַלטונג נעהמען אַ קליין געצאָהלט. דער פּערסאָנאַל פֿון אינסטיטוט וועט בעשטעהען פֿון דאָקטוירים, האָנאָראָיר'ע אַפּעקונעס, בארמהערציגע שוועסטער און דיענער.

— ווי דער Slowo איז מודיע זענען פֿון איניגע טעג געפֿאַלען די פּרייזען אויף קוילען אין דער וואַרשויער בערזע. דעם 5 אָקט' האָט מען געבראַכט קיין וואַרשוי 317 וואַגאָנעס קוילען. פֿאַר פּוילישע קוילען האָט מען געצאָהלט צו 1,20 אַ קאָרץ און פֿאַר שלעזישע צו 1,05 ר'. ווי די צייטונגען שרייבען אָבער האָבען די קוילענגרובען אין דאמבראָווע אָבגעשאַפֿט פֿיעל אַרבייטער כדי דאַדורך צו הויבען די פּרייזען.

— לויט דער אָפֿפֿיציעלער סטאַטיסטיק זענען געוועזען אין וואַרשא דעם 1899-סטען יאָהר 645,848 איינוואָהנער, במשך פֿון דעם יאָהר זענען געבאָרען געוואָרען 24,863 נפשות (12,782 זכרים, 11,586 נקבית). געשטאָרבען זענען במשך פֿון יאָהר 7,069 מאַנספּערזאָנען און 6809 פֿרויען. און אַזוי קומט אויס אויף יעדע טויזענד מענשען 21,49 געשטאָרבענע. דעם 1-טען יאַנואַר 1900 זענען געוועזען אין וואַרשוי 686,010 איינוואָהנער (336,573 מאַנספּערזאָנען, 349,437 פֿרויען). עס איז אלזאָ צוגעקומען במשך פֿון יאָהר איינוואָהנער — 40,162.

— אין וואַרשוי האָט זיך געשטאַרקט די פּאָקען-קראַנקהייט. דר. לאַוויאַגין שרייבט אין „וואַרש' דניעווניק" אז אין 1898-טען יאָהר זענען געשטאָרבען אין וואַרשוי אויף פּאָקען 319 נפשות, אין 1899-טען יאָהר — 179 נפשות און היינטיגס יאָהר זענען געשטאָרבען פֿון אָנהויב יאָהר ביז אָקטאָבער 202 נפשות, בעזאָנדערס האָט זיך פֿערגרעסערט די קראַנקהייט די לעצטע פּאָר מאָנאַטען, אין סעפּטעמבער זענען געשטאָרבען פֿון דער קראַנקהייט 55 מאַן און די ערשטע העלפֿט פֿון אָקטאָבער 50 מאַן.

די סבה וואָס די קראַנקהייט האָט זיך אַזוי פֿערברייטעט איז, ווייל אין איניגע גאַסען, וואו עס וואָהנען בעזאָנדערס בעלי מלאכה און אַרבייטער, ווערען די הייזער געהאַלטען זעהר אומריין און די לופֿט איז זעהר שלעכט. צווייטענס, דאָס מען היט זיך נישט פֿאַר אַנשטעקונג און דריטענס, ווייל מען לאָזט זיך נישט שטעלען פּאָקען.

איצט זענען געעפֿענט געוואָרען 2 ערטער, וואו מען וועט שטעלען יעדען פּאָקען אומזיסט.

*

פֿראַנקרייך. — אויף אַנטראַג פֿון האַנדעלסמיניסטער מילעראַן איז איינגעפֿיהרט געוואָרען אלס פּראָבע אין אַלע קרוזשעווע—פֿאַבריקען פֿון פּאַדע-קאַלע, אז אַלע אַרבייטער זאָלען פֿון 1 סעפּטעמבער און אַרבייטען נישט מעהר ווי 8 שעה אין מעת לעת. ווי די צייטונגען זענען מודיע, זענען די פֿאַבריקאַנטען זעהר צופֿריעדען מיט דער איינפֿיהרונג, און מען רעכענט אז די איינפֿיהרונג וועט בלייבען אויף שטענדיג.

— דער ווייןבוי אין פֿראַנקרייך. דער ווייןבוי אין פֿראַנקרייך איז אין א שלעכטען מצב, און דאָס איז איין אומגליק פֿאַר גאַנץ פֿראַנקרייך, ווייל א גרויסער טהייל פֿון פֿאָלק איז זיך מפרנס פֿון ווייןבוי. אין קאַרקאַסאָן איז נישט לאַנג געוועזען א גרויסע אספּה פֿון ווייןבויער, כדי צו בעקלערען די איצטיגע שלעכטע לאַגע. דעם היינטיגען הערבסט האָט מען אין פֿראַנקרייך אראָבגענומען 50 מיליאָן העקטאָליטער וויין, און אויסערדעם אין אלזשיר נאָך 6 מיליאָן. פֿון די דאָזיגע 56 מיליאָן נוצט אויס פֿראַנקרייך אליין 43 מיליאָן און די איבריגע 13 מיליאָן בלייבען ליעגען. די ווייןבויער נעהמען פֿאַר זייער סחורה נישט מעהר ווי 5—6 פֿראַנק פֿאַר א העקטאָליטער, בעת דער פֿערקויפֿספּרייז איז 3—4 מאָל אַזוי פֿיעל. דאָס קומט דערפֿון, ווייל אויף וויין איז דאָ זעהר א גרויסער אָבצאָהל; די ממשלה און די קהלות נעהמען אַקציז צו 20 פֿר' פֿון א העקטאָליטער. אויסערדעם איז דאָ נאָך אַנדערע גרויסע הוצאות אויף וויין ווי פֿראַכט, קאָמיסיאָן א. ז. וו. דעריבער מוז דער וויין קאָסטען טייער און עס לוינט איהם צו פֿאַלסיפֿיצירען. אויסער די פֿאַבריקאַציאָן פֿון נאַטירליכע ווייגען ווערען שטאַרק פֿאַבריצירט אין די צפֿון — פּראָווינצען, געמאַכטע פֿאַלשע ווייגען, אַזוי אז דאָרט ווערט אויסגענוצט ביז 40 מיליאָן קילאָגראַם צוקער. דער המון און די אַרבייטער געוועהנען זיך צו די זיסע קינסטליכע ווייגען, און זיי שמעקט גאָר נישט קיין נאַטירליכער וויין, וועלכער איז נישט אַזוי זיס. עס איז זעלבסטפֿערשטענדליך אז דאָס איז א גרויסער שאָדען פֿאַר דעם נאַטירליכען וויין. חוץ דעם האָבען די ווייןבויער געמאַכט גרויסע הוצאות קעמפֿענדיג מיט דער פֿילאָקסעראַ, א ווערמיל וועלכעס פֿערדערבט די ווייןשטאָקען. כדי צו ראַטעווען זייערע ווייןגערטנער האָבען די ווייןבויער געמוזט אויסרייסען די פֿריהערדיגע ווייןשטאָקען און פֿערפֿלאַנצען נייע — אַמעריקאַנישע, וועלכע מוזען ווערען מעהר אָבגעהיט. די הוצאות אויף יעדען העקטאַר ווייןגאָרטען מאַכען איצט אויס ביז 700 פֿר', און אויב דער ווייןבויער נעהמט אראָב פֿון העקטאַר 50 העקטאָליטער וויין צו 5 פֿר' האָט ער דאָבײ שאָדען 450 פֿ'. מען קען דערפֿון לייכט פֿערשטעהען אז דער ווייןבוי איז אין סכנה אונטערצוגעהען. איין מיטעל צו קעמפֿען געגען דער צרה איז מבטל צו זיין דעם אַקציז און די אָבצאָהלען. די ממשלה קלערט שוין וועגען דעם, נאָר עס בלייבט נאָך א שאלה אויף וואָס פֿאַר איין אופֿן צו דעקען די 180 מיליאָן פֿר', וועלכע וועלען אראָבפֿאַלען פֿון דער הכנסה. (ספּ"ב וויעדעמ').

*

ענגלאַנד. — אין לאָנדאָן איז צוריקגעקומען א טהייל פֿון חיל, וועלכער האָט אַנטהייל גענומען אין דער מלחמה געגען די בורען. די שטאָדט האָט געמאַכט פֿאַר זיי א שענע אויפֿנאַהמע. די הייזער און בעזאָנדערס די קהל'ישע געביידען זענען געוועזען רייך פֿערפּוצט. אויף די גאַסען איז געוועזען אַזוי פֿיעל מענשען, אז דער חיל האָט זיך קוים געקאָנט דורכשטופּען, דער המון איז געווען ווי שכור פֿאַר גרויס פֿרייד, עס איז אויך געוועזען פֿיעל אמת'ע שכורים. די אַלע האָבען איבערגעריסען די וואַנד פֿון די פּאָליציאַנטען און זיך געשטויסען אומעטום און דאַדורך איז געוועזען א סך אומגליקען. די צייטונגען פֿערשווייגען פֿיעל אומגליקספֿעלע, נאָר באמת זענען הונדערטער מענשען געניזק'ט געוואָרען. איין מענש איז אראָבגעפֿאַלען פֿון א דאַך וואו ער איז געשטאַנען, כדי בעסער צו זעהען דעם פּאַראַד, און אראָבפֿאַלענדיג צעדריקט איניגע מענשען וועלכע זענען געשטאַנען אונטען. פֿערד האָבען זיך פֿאַר שרעק צולאָזט און צוטרעטען מענשען.

אויף קבר־אבות.

פֿריעד און רוהע אייך, הייליגע קברים!
אַלטעם פֿאָטערלאַנד, הייליגעם לאַנד!...
זעהט, ווי שוואַך איך בין, אָרים און עלענד..
גרויס און טיעף איז מיין שאַנד! —

אִין דִי גְלִיקְלִיכֶע קִינְדֶערְשֶׁע יָאהְרֶען
הָאבּ אִיךְ מַעֲשׂוֹת נִיט זֶעלְטֶען גֶעהֶערְט,
וָואס מִיר זֶענֶען גֶעוֶועזֶען פַארְצַייטֶען
אוֹיף דֶער זִינְדִיגֶער עֶרְד;

דֶער מְלַמֵּד, דֶער זֵיידֶע, דִי מַאמֶע —
פְלֶעגֶען טַעֲנֶה'ען מִיט מִיר: „דוּ פֶערְשְׁטֶעה,
וָואס בֶּעדַייטֶען דִי הֵיילִיגֶע נֶעמֶען,
וִוי מִיר דַארְפֶען שְׁטָאלְצִירֶען מִיט זֵיי, —

„אוּנְזֶער גֶעטְלִיכֶער מֹשֶׁה־רַבֵּנוּ,
וֶועלְכֶער הָאט אוֹיף דִי פִּיס אוּנְז גֶעשְׁטֶעלְט
אוּן פוּן קְנֶעכְטְשַׁאפְט, פוּן פַּרְעֹה'ס מְשָׁרְתִים
פְּרַיי גֶעמַאכְט אוֹיף דֶער וֶועלְט;

„דְבוֹרָה, שִׁמְשׁוֹן־הַגִבּוֹר אוּן גִדְעוֹן,
וֶועלְכֶע הָאבֶּען בֶּעשִׁיצְט אוּנְז מִיט שְׁוֶוערְד;
אוּנְזֶער דָוִד הַמֶּלֶךְ אוּן שְׁלֹמֹה,
דֶער בֶּערִיהְמְטֶעסְטֶער מֶענְשׁ אוֹיף דֶער עֶרְד;

„יֶענֶע הֵיילִיגֶע, גְרוֹיסֶע נְבִיאִים,
וָואס אוֹיף זֵיי הָאט דִי שְׁכִינָה גֶערוּהְט;
דִי גִבּוֹרִים, וָואס זֶענֶען גֶעפַאלֶען
אוּן פֶערְגָאסֶען פַאר אוּנְז זֵייעֶר בְּלוּט"...

יָא, מִיט שְׁטָאלְץ אוּן מִיט פְרֵייד פְלֶעג אִיךְ הֶערֶען
דִי גֶעשִׁיכְטֶען פוּן זֵיי... נַארִישׁ קִינְד!
הָאבּ אִיךְ דֶעמָאלְט גֶעקָאנְט דֶען פֶערְשְׁטֶעהֶען,
וִוי נַאאִיוו אִיךְ בִּין, בְּלִינְד:

פוּן גִבּוֹרִים, נְבִיאִים, פוּן לַייבֶּען
הָאבּ אִיךְ מַעֲשׂוֹת גֶעוואוּסְט אָהְן אַ שִׁיעוּר
אוּן דֶערְבַּיי נִיט בֶּעמֶערְקְט, וָואס פַאר מִילְבֶען,
אַנְשְׁטַאט זֵיי, קְרִיכֶען אִיצְט אַרוּם מִיר...

דְבוֹרָה'ן, גִדְעוֹנֶ'ן שִׁמְשׁוֹן־הַגִבּוֹר
פְּרוּבֶּען וַוייזֶען אַ הַיינְטִיגֶען יוּד,
וָואס אִינְגַאנְצֶען אִיז עֶר הוֹיט אוּן בֵּיינֶער,
וִוי עֶר צִיטֶערְט פַאר יֶעדֶערֶען טְרִיט...

אָדֶער מֹשֶׁה־רַבֵּנוּ זָאל קוּמֶען
אוּן דֶערְזֶעהֶען, וָואס טְהוּט זִיךְ אִין גְרוּנְד
אוֹיף דֶער וֶועלְט מִיט אַ הַיינְטִיגֶען יוּדֶען,
וֶועלְכֶער שֶׁעמְט זִיךְ שׁוֹין גָאר נִיט אַצוּנְד,

וָואס עֶר הָאט שׁוֹין אוֹיךְ עִבְרִי פֶערְגֶעסֶען
אוּן פֶערְשְׁטֶעהְט נִיט אֲפִילוּ אַ וָוארְט
אוֹיף זַיין אֵייגֶענֶער מַאמֶעס מַצֵּבָה
אוֹיפְ'ן הֵיילִיגֶען אָרְט...

נַארִישׁ קִינְד! מִיט דִי אָבוֹת שְׁטָאלְצִירֶען
טַאקִי מֶעגֶען מִיר. — אוּנְז אָבֶּער פֶעהְלְט,
אַז זֵיי זָאלֶען מִיט אוּנְז זִיךְ נִיט שֶׁעמֶען
אוֹיף דֶער אֱמֶת'ער וֶועלְט...

ש. פרוג.

דער ערדגייסט.

פון

דוד פינסקי.

דאָס איז געוועזען אַ מאָל, מיט יאָהרען צוריק.

און דעמאָלט האָט אויך די לבנה געשיינט — און אפשר נאָך ריינער ווי איצט, ווייל דעמאָלט האָבען די מענשען געקוקט אויף איהר מיט ריינערע אויגען. זי איז געשוואומען שטיל איבער דעם ריינעם הימעל, און אַלע די שטערנדליך האָבען איהר נאָכגעקוקט און צו־געשמייכעלט איהר און געלאַסצעט זי מיט זייערע זאנפטע שטראַהלען.

און אונטען אויף דער ערד איז געוועזען אַ וואַרמע פריהלינגס־נאַכט, אנגעזאַפט מיט גוטע רֵיחות. אַ נאַכט פון לעבען און ליעבע און לוסט. עס האָט זיך געעטהעמט אַזוי פריי. און אַ בייגקעניש איז געלעגען אין דער לופט, אַ בייגקעניש נאָך לעבען און ליעבע און לוסט. דאָס איז דער ערדגייסט געשטאַנען אויפ'ן בערגיל הינטער'ן שטעדטיל, און געהויבען די הענד איבער'ן קאָפּ, און געשטרעקט זיי ווייט פון זיך און זיין האַרץ האָט שטאַרק געשלאָגען, און ער האָט געדריקט זיך די ברוסט, און געזוכט נאָך אָטהעם, און געדרעהט און געקרימט זיך און נעבעטעלט נאָך ליעבע און לוסט און לעבען.

אָבער די יודען פון שטעדטיל האָבען גאָר נישט בעמערקט. פאַר זיי האָט נישט עקזעסטירט די גאַנצע אויסענוועלט. דאָס איז געוועזען די שבועות־נאַכט. און די מאַנסבילען זענען געזעסען איבער זייער תיקון: ווער עס איז אַוועק אין דעם ענגען בית־המדרש און ווער עס זיטצט אין דער שטיקענדיגער לופט פון דער שטוב. און די ווייבער זענען בעשעפטיגט מיט אַלערליי געבאָק: דער מאַן, נישט אויסגעשלאָפען און מיד פון אַ גאַנצער נאַכט זאָגען, זאָל זיך גלייך אין דער פריה דערקוויקען מיט אַ גלעזיל קאַווע און אַוואַרמען פלעציל. די מענער ווי די פרויען איז הייס, שרעקליך הייס. אָבער זיי טהוען זייערס מיט התמדה און ראַנגלען זיך מיט'ן שלאָף. און זיי ווייסען, אַז דעם שלאָף שיקט אויף זיי אָן דער יֵצֶר הָרָע, דער ערדגייסט, און זיי זענען זיכער, אַז זיי וועלען איהם גובר זיין.

פון די אָפענע פענסטער הערען זיך די זינגענדיגע קולות פון די תיקון־זאָגער: דאָס מונטער און קונד'סדיג און דאָס שלעפעריג און שלעפעדיג; צייטענווייז הערט זיך אַ הויכער געניץ אָדער אַ קול פון אַ בעשעפטיגטער פרוי. און אין דער לופט טראָגט זיך אַרום דאָס וואַרמע זומען פון דער ערד'ס הייסען עטהמען.

אַ טיהר האָט זיך אויפגעעפענט און אַ יונג בחור'ל פון אַ יאָהר אַכטצעהן איז אַרויס. דאָס פנים איז ריין און נאָך נישט בעוואַקסען מיט האָר, אָבער דינע, געקרייזעלטע פאות'ליך דערגרייכען ווייט ביי די אויערען. אַ לאַנג סטורקעל אויף איהם, אַ סאַמעט־היטעל, די הויזען אין די שטיוועל, אַ „תיקון ליל שבועות" אונטער'ן אָרם. ער שפרייזט שנעל און איז רויט. ער האָט נור וואָס געזאָגט אַ ליגען. ער האָט געזאָגט, אַז ער געהט אין בית־המדרש, און זיין וועג פיהרט גאָר אין איין אַנדער זייט, ווייט פון בית־המדרש. ער פיהלט זיך נישט גוט. עס דריקט איהם דער ליגען. און ער האַלט די אויגען צו דער ערד און שעמט זיך. אָבער ער שפרייזט שנעל. ער איז צוגעקומען צו דעם וואַנד פון אַ גאָרטען אין אַ שטילען געסיל מיט ווענינ הייזער. דאָרטען האָט ער זיך אָבגעשטעלט, אַרומגעקוקט און אָנ־געקלאַפט אין וואַנד.

זי איז שוין דאָרטען געוועזען. אַ מיידיל פון אַ יאָהר זעכצעהן אין אַ ווייסען יאַקיל און קלייד. הינטער אַ קאַרשענבוים נעבען צוים פון גאָרטען איז זי געשטאַנען און געקוקט דורך אַ שפאַלט אין גאַס אַריין. זי האָט דערקאָנט זיין שאָטען און דערקאָנט זיינע טריט. איהר האַרץ האָט אָנגעהויבען שטאַרקער צו קלאַפען, און זי האָט זיך צו־געדריקט מיט די אויגען צו דעם שפאַלט אין דער וואַנד און מורא געהאַט, עס זאָל נישט פערלאָרען געהן פון איהר חאָטש איין בעווע־גונג זיינע. אויף איהרע ליפען איז געלעגען אַ ברייטער, גליקליכער שמייכעל און עס האָט זיך איהר געגלוסט צו לאַכען, הויך לאַכען, פון גאַנצען הערצען לאכען, פאַר גליק און ליעבע. זי האָט זיך אַ לאָז געטהון צו דעם אָרט, וואו ער האָט זיך אָבגעשטעלט, און מיט אַ פערהאַפטען אָטהעם האָט זי אָבגעענטפערט אויף זיין לייכט קלאַפען: „איך, מאיר'ל!"

אין איין מינוט האָט ער פערגעסען דאָס דריקענדיגע געפיהל פון דעם געזאָגטען ליגען און די מורא, נישט געזעהען צו ווערען.

— דו, חנה'לע? — האָט ער געשעפציעט פול ענטציקען. ער האָט זיך אויפגעהויבען אויף די שפיץ פינגער, דערגרייכט דעם ברעג וואַנד, מיט דעם תיקון שבועות אין דער רעכטער האַנד. אין איין רגע איז

ער געוועזען אין דער הויך אויף דער וואַנד און באַלד איז ער פֿערשוואונדען געוואָרען אויף יענער זייט.

זי האָט אַ לאַך געטהון און אויסגעדרעהט זיך אויף אַ קאָריק, פֿערצעפענדיג זיך מיט איהר קלייד אָן צווייגען און קוסטען. אַך, זי וואָלט עפּיס אַזוי אויסשרייען! נאר זי האָט אַרויפֿגעלעגט איהרע קליינע ווייסע הענד אויפ׳ן מויל, און געלאַכט און געשריען אין זיך, און געקוקט אויף איהם פול ליעבע מיט איהרע גרויסע אויגען. און ער האָט אויך געקוקט אויף איהר און געשמייכעלט און געלאַכט. אַ ביסיל פֿערלעגען פֿון דער אונגעוועהנליכער אַרבייט און דעם אונגעוועהנליכען צוזאַמענקומען, און גערייניגט מיט דער האַנד זיינע יום־טוב׳דיגע קליידער און איז געוועזען אַזוי גליקליך, אַזוי גליקליך.

זי האָט זיך אַ וואָרף געטהון אויף איהם, אַרומגענומען איהם מיט ביידע הענד אַרום רוקען, אַרויפגעלעגט איהר קאָפּ אויף זיין ברוסט און געדריקט זיך צו איהם: אַ אַ אַ! און פֿול קראַפֿט און לעבען האָט זי איהם אַ דרעה געטהון, ווי זי וואָלט איהם וועלען אַ וואָרף טהון, אונ נאָך שטאַרקער געדריקט זיך צו איהם: אַ־אַ־אַ-! און דאַן אַרומגעהאַפּט זיין קאָפּ און אַ שטאַרקען קוש געטהון אין די ליפּען. ער האָט געשמייכעלט און געלאַכט און איז געוועזען גליקליך. אָבער דאָך איז ער נישט געוועזען פֿריי פֿון דער פֿערלעגענהייט.

און דאַן האָט זי איהם געשעפּציעט:

— קום, מאיר׳ל. נעבען דעם גרויסען עפּעלבוים האָב איך געמאַכט אַ גוטען פּלאַטץ. עס וועט דאָרטען זיין גוט צו זיטען. די לבנה פּונקט אנטקעגען, און דער גאַנצער הימעל. מען וועט קאָנען אַלץ זעהן. און דאָרטען איז אַזאַ זיסער רֵיחַ— אַזאַ חיות, אזאַ לעבען. דאָרטען וועלען מיר רוהיג זיטצען און וואַרטען.

און זי האָט איהם גענומען אונטער דער האַנד און געפֿיהרט צום גרויסען עפּעלבוים און געטוליעט זיך צו איהם און איהר גאַנצער קערפּער האָט געציטערט.

ער האָט אַריבערגענומען דעם תיקון אין דער לינקער האַנד, בעפֿרייט זיין רעכטע פֿון איהר און אַרומגענומען זי. ער האָט זי צוגעדריקט צו זיך און געוואָלט אַ שטאַרקען קוש טהון. אָבער ער האָט זיך פֿערשעמט פּאַר׳ן תיקון אין זיין לינקער האַנד און דער קוש איז אַרויס אַ שוואַכער, אַ האַלבער.

און זי האָט דערפֿיהלט זיין האַלבען קוש, אַ קוק געטהון אויפ׳ן תיקון אין זיין האַנד און פֿערשטאַנען. דאַן אָבער האָט זי זיך דערמאַנט, אַז זי האָט זיך שוין אויפֿגעפֿיהרט צו אויסגעלאַסען, גאָר נישט ווי אַ פֿרום יודיש מיידיל.

זיי זענען צוגעגאַנגען צום גרויסען עפּעלבוים.

— זעהסט, האָט זי אָנגעהויבען מיט איין ערנסטען טאָן, — פֿון דאַנען קען מען גוט זעהן, ווען דער הימעל וועט זיך שפּאַלטען. דער גאַנצער הימעל ליעגט דאָ אַזוי ווייט און ברייט. שטענדיג שלאָפֿט דאָ דער זיידע. איך שלאָף דאָרטען, זעהסט, הינטער די אַגרעסען. זעהסט, ווי הויך די קיסען ליעגען. דאָ איז מיין בעטגעוואַנד און דעם זיידענס בעטגעוואַנד. עס וועט זיין גוט צו זיטצען, זאָג? וואו ווילסט דו דיך זעטצען? דאָ, האַ? דאָ ליעגען מיינע קיסען. ווילסט אפֿשר נישט זיטצען אויף מיידילשע קיסען? אויף מיינע מאָגסט דו דאָך, יאָ? מיינע וועלען דאָך זיין דיינע! זעטץ זיך טאַקי אויף מיינע קיסענס.

זי האָט געשעפּציעט, אַליין עפּיס נישט הערענדיג, וואָס זי רעדט, אויפֿגערעגט און צופּלאָנטעט. עפּיס האָט אין איהר געקאָכט און געזאָטען, און זי האָט זיך געשעמט. איהר האָט זיך עפּיס אַזוי געוואָלט, ער זאָל זיטצען אויף איהרע קיסען, און זי האָט געוואוסט, אַז זי וועט נאָכדעם נאַכט און נאַכט ליעגען אויף די קיסען און וועט זיי דריקען צו זיך, און וועט זיי קושען און קושען אָהן איין אויפֿהער, און זי האָט זיך נאָך מעהר געשעמט.

און ער האָט געשמייכעלט און איז געוועזען שטאַרק פֿערלעגען. ער האָט געהאַלטען דעם תיקון אין ביידע הענד און געפֿיהלט, אַז ער וואָלט זי דאַכט זיך „אויפֿעסען", און מורא געהאַט, אַז ער זאָל עפּיס אָבטהון אַזוינס, וואָס מען טאָר נישט, פֿון וואָס ער וועט קיינמאָל נישט קאָנען זיך אויסקויפֿען און אָבוואַשען. כמעט האָט ער שוין הרטה געהאַט, וואָס ער איז געקומען. אָבער ער האָט נישט פֿערשפּירט די קנאַפּסטע לוסט אַוועקצוגעהן.

זי האָט איהם אַוועקגעזעטצט אויף איהרע קיסען און אַליין אַוועקגעזעטצט זיך אויף דעם זיידענס קיסען. און ווייטער האָט זי געשעפּצעט, אויפֿגערעגט און צופּלאָנטעט:

— אָט אַזוי אָ! איז גוט צו זיטצען, האַ? איצט קענען מיר קוקען אויפ׳ן הימעל. סאַר׳אַ שענער הימעל! מאיר׳ל, זאָג, קוקען אויף אונז נישט די שטערן? אָט זעה, יענער שטערן, זעהסט, אָ דאָרטען, לינקס פון דער לבנה, קוקט מיר גלייך אין די אויגען אַריין. היינט איז נור אַ האַלבע לבנה... איך האָב ליעב אַ פֿולע לבנה — דאָס איז דאָך יהושע׳ס צורה, יאָ? איך וואָלט שווערען, אַז דאָס איז אַ ווייבערשער פנים — — — וואָס שווייגסט דו מיר עפּיס, ווי אַ חתן־בחור?

און עס פֿאַלט איהר איין אַריינצונעהמען זיין קאָפּ צו זיך אין שויס. אָבער איהר בליק פֿאַלט אויף דעם תיקון־שבועות אין זיינע הענד — און זי דערוועגט זיך עס נישט צו טהון.

-- וואָס האַלסט דו דיך מיט דעם תיקון די גאַנצע צייט? ——-

זי פֿיהלט, אַז זי צבועציעט, און גיט דאָך צו: — וואַרט, איך האָב פֿאַר איהם אַ גוטען אָרט.

און זי האָט גענומען דעם תיקון און אַוועקגעלעגט איהם אויף איין אַגרעסען־קוסט. אָבער פֿון דאַנען האָט ער זיי געקאָנט זעהן. און זי האָט איהם צוריק אַראָבגענומען און פֿערטראָגען איהם ווייט אין גאָרטען אונטער אַ געדיכטען קוסט, פֿון וואַנען ער וועט זיכער נישט קאָנען אַרויסקוקען. איהר האָט זיך געדאַכט, אַז זי זינדיגט שווער געגען דעם הייליגען ספֿר, אַז זי נאַרט איהם אויס, אַז זי נאַרט גאָט. אָבער זי האָט אַ שטאַרקען קוש געטהון דעם ספֿר, אַוועקגעלעגט איהם אויף צווייגען און אַוועק צוריק צום גרויסען עפּעלבוים, מאַכענדיג זיך, אַז זי בעמערקט נישט דעם געדאַנק, אַז זי וועט איצט אַריינלעגען מאיר׳לס קאָפּ צו זיך אין שויס.

ער איז געזעסען און געוואַרט אויף איהר, ער האָט געפֿיהלט, אַז זי האָט אייגענטליך גאַנץ גוט געטהון, וואָס זי האט צוגענומען פֿון איהם דעם הייליגען ספֿר. דאָך האָט ער ווי מורא געהאַט צו זיין מיט איהר איצט אויג אויף אויג אָהן דעם „עדות". ער האָט געקוקט מיט איין ערנסטען בליק צום הימעל. און דאַן האָט ער זיך געראַנגעלט מיט דעם געדאַנק, צי זאָל ער זעהן אָדער נישט זעהן, וואוהין זי האָט אַוועקגעלעגט דעם „עדות".

און דאַן איז זי געקומען. איהר געזיכט האָט געלאַכט, מיט אַ שפּרונג האָט זי זיך אַראָבגעלאָזען אויף דעם זיידענס קיסען, געחאַפּט זיין קאָפּ, אַראָבגעבויגען איהם צו זיך אין שויס און צוגעדריקט שטאַרק, שטאַרק.

ער האָט זיך ווי דערשראָקען דערפֿאַר. ער האָט איהר געוואָלט זאָגען, אַז מען טאָר דאָס נישט, אַז דאָס פּאַסט זיך נישט. ער האָט געמאַכט אַ בעוועגונג. אָבער זי האָט שטאַרקער צוגעדריקט זיין קאָפּ, אַראָבגעבויגען זיך און צוגעפּרעסט אַ קוש אויף זיינע ליפּען.

— אַ! דער הימעל האָט זיך געשפּאַלטען!

און זי האָט אַרויפֿגעלעגט איהר האַנד אויף זיין מויל, ער זאָל זיך נישט בייזערן פֿאַר איהרע לצנות, און אָנגעשפּאַרט זיך אָן בוים. מיט דער האַנד אויף זיין מויל האָט זי געדריקט צו זיך זיין קאָפּ און מיט דער אַנדערער האָט זי אָנגעהויבען צו קראַטצען אין זיינע געדיכטע האָר.

— איצט וועלען מיר רוהיג קוקען,-- האָט זי געזאָגט און געמאַכט איין ערנסט געזיכט.

ער איז געבליבען מיט׳ן קאָפּ אויף איהר שויס. עס איז איהם געוועזען אַזוי אַנגענעהם צו פיהלען די וואַרמקייט פֿון איהר קערפּער. ער האָט זיך געזאָגט, אַז זי האַלט איהם צו און ער קען נישט אויפֿשטעהן. און דאַן האָט ער זיך בעקוועמער אויסגעצויגען און לאַנגזאַם געקושט איהר האַנד אויף זיין מויל, כלומר׳שט שטאַרק פֿערזונקען אין

גערדאנקען. און זי פלענט זיך אפט אראבבויגען און צודריקען זיך צו
איהם מיט א לאנגען, ווארמען קוש.

— אזוי וועלען מיר דאך נישט קאנען קוקען, האט ער געזאגט.

אבער זי האט גאר נישט געוואלט זיטצען רוהיג. עס האט זי גאר געהויבען פון ארט. זי האט נישט געוואוסט, וואס צו טהון מיט איהם. זי וואלט זיך, דאכט זיך, צונויפגעגאסען מיט איהם אין איין קער־פער, אויסגעקושט איהם די נשמה און געשריגען פאר לוסט און ליעבע ביז צום הימעל. נאר זי האלט זיך איין און זיטצט און קוקט ארויף. אין א ווײַלע ארום פרעגט זי:

— מאיר׳ל?

— וואס?

— וויפיעל איז נאך צו אונזער חתונה?

— איבער פיער חדשים.

— ווי אזוי?

— סיון, תמוז, אב, אלול און צוויי וואכען אין תשרי.

— וויפיעל האבען מיר איצט אין סיון?

— ווייסט דו דען נישט, ווען שבועות פאלט אויס.

— ווען?

— זעקס טאג אין סיון!

— איז נאך פיער חדשים און א וואך?

— זאג איך דאך איבער פיער חדשים.

א ווײַלע ווערט שטיל און דאן גיט זי צו ווי מיט א בעטענדען טאן: — די וואך וועלען מיר נישט רעכענען, א וואך פערפליהט דאך אזוי גיך.

— ה־ם! ניין, א וואך איז טאקי א וואך.

— זי זיפצט אב און קוקט טרויעריג צו דער לבנה. און שפע־טער רעדט זי ארויס ווי פאר זיך מיט א טיעפער טרויער:

— נאך איבער פיער חדשים.

און גלייך גיט זי צו אויפגעלעבטער:

— אבער נאכדעם וועלען מיר שוין זיין שטענדיג אין איינעם! שטענדיג, שטענדיג, שטענדיג! זאג, מאיר׳ל?

און שטיל ווערט עס. אזוי שטיל, עס דאכט זיך זי, דאס זיי הערען דאס ווייכע שוועבען פון דער לבנה און דאס לאסטען פון די שטערנשטראהלען. עטליכע בליהונגען האלטען ביים אויפעפענען זיך און עס פיה׳לט זיך אין דער טיעפער שטילקייט זייער אנגעשפאנטקייט — אט־אט וועלען זיי פונאנדער פלאטצען.

די לופט איז אנגעטרונקען מיט דעם שטארקען זיס־זויערן ריח פון די עפעלבוימער און דעם זיסען מאנדעל־ריח פון די קארשענ־בוימער. און עס עטעמט זיך אזוי גוט אין איהר. און זיי הערען זייערע פולסען שלאגען, און זיי פיהלען זיך אזוי גליקליך, אזוי לייטזעליג און — אזוי טיעף טרויעריג מיט א גרויסען בייגקעניש אין הארצען נאך עפיס אונבעוואוסטען און נישט־ערפילטען. —

זי ברעכט ווידער איבער די שטילקייט:

— מאיר׳ל?

— וואס, חנה׳לע?

— פערדריסט דיך נישט, וואס דו ביזט געקומען?

— געה, נארעלע.

— האב איך גוט געטהון, וואס איך האב דיך גערופען?

ער דריקט צו צו איהר שטארקער זיין קאפ.

— גוט, הא, מאיר׳ל? — מעהר וועלען מיר עס שוין נישט קאנען. מארגען און א גאנץ זומער וועט שוין ווידער דער זיידע דא שלאפען. — אי, איז דאס היינט א גוטע נאכט! זאג, מאיר׳ל?

— אבער אז דו רעדסט, חנה׳לע, קען זיך דער הימעל שפאלטען און מיר וועלען גאר נישט קאנען אויסבעטען.

— יא, איך וועל איצט שווייגען, אבער א גוטע נאכט די היינ־טיגע, יא?

און זי בויגט זיך אראב צו איהם און קושט איהם: או־או־או־הום! און דאן זעטצט זי זיך אויף און קוקט מיט א לאכענדיגען געזיכט צום הימעל. און אין א ווײַלע ארום רעדט זי שוין ווייטער:

— מאיר׳ל?

— וואס?

— זאג דעם אמת?

אז וואס?

— דו גלויבסט?

— אז וואס?

— אז דער הימעל שפאלט זיך?

— ווי דען?

אבער ער האט עס ארויסגערעדט מיט א האלבען מויל, און זי לאכט.

— האסט דו דאס ערגיץ געלערנט?

— ניין, דעם אמת זאגענדיג. איך האב דאס נאך ערגיץ נישט געהאט, אבער אזוי זאגט מען.

און זי לאכט נאך שטארקער.

— דו, הברה־מאן, דו גלויבסט דאך נישט אין דעם.

— איך ווייס, אזוי זאגט מען, אזוי. דעם אמת זאגענדיג, טאר מען עס גאר נישט ביי יודען. לא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנֵנוּ, שטעהט אין דער תורה. מען זאל קיין כשוף נישט ברויכען און נאך אזעלכע זאכען.

— היינט וואס טהוסט דו עס, מיין פרומאק?

— איך ווייס? איך האב געמיינט, דו גלויבסט.

און מיט א גליקליכען געלעכטער האפט זי איהם ארום און קושט איהם.

— בע! און איך האב גאר נישט אנגעהויבען צו קוקען.

און ער דרעהט אוים זיין געזיכט צו איהר און שעפטשעט אזוי ווייך

— פערשטעהסט, מיר האט זיך געוואלט אזוי זיין מיט דיר — הערסט דו, חנה׳לע, האט זיך מיר אזוי געוואלט זיין מיט דיר! — —

און זי גלאטצט אויף איהם איהרע גרויסע אויגען, ציהט איין די ליפען ווי צום פייפען און מאכט מיט די אויסגעשטרעקטע פינגער פון ביידע זייטען פון איהר קאפ. דאן נעהמט זי ארום זיין קאפ מיט ביידע הענד, בויגט זיך גאנץ נאהענט צו און קוקט איהם אריין אין די אויגען מיט א לוסטיגען שקאצעקוואטען שמייכעל.

— דו שייגעץ, וואס וועט זיין מיט דיין תיקון?

און ער ענטפערט מיט נצחון!

— אך־הום, א ודאי! איך האב טאקי היינט ביי טאג אבגע־זאגט די גרעסטע העלפט.

— שווינדעל־בחור!

— ווי איך בין א יוד!

— און ווען וועסט דו אבזאגען ביז׳ן סוף?

— פישששש, אויך א זאך, איך קלאפ עס אב אזוי שנעל. איך האב מיך עהערנעכטען געוואטען מיט מענדיל לייבע דעם סופר׳ס. ווער וועט גיכער אבדאווענען, האב איך אבגעדאווענט מיט גוטע צעהן מינוטען פריהער. — איך בין זעהר א שנעלער זאגער, גיט ער צו מיט א זעלבסט־בעוואוסטזיין, און זי דריקט שטארקער צו זיין קאפ צו זיך און קוקט איהם אריין אין די אויגען. זיי שמייכלען א ווײַלע, קוקענדיג איינער אויף דעם אנדערען. און דאן פערמאכט ער די אויגען.

— איך וועל גאר שלאפען, זאגט ער אין שפאס.

און זי זאגט צו איהם, ווי מען רעדט צו א קינד:

— דו שלא־א־אף, און איך וועל דיר דערצעהלען א מעשה׳לע. א מאל איז געוועזען — עה־הם — א ציגעלע א ווייסע, א בערעלע א שווארצער, א בהמה׳לע א רויטע, מאיר׳ל איז א שוטה! קיטש־קיטש־קיטש־קיטש... און זי קיטצעלט איהם אין האלז און ער לאכט.

און דאן האט זי אנגעהויבען דערצעהלען א מעשה נאך א מעשה: מיט א רב און א רביצין, מיט א בת מלכה און א בן מלך — זי האט דערצעהלט און געטראכט, אז ביז דער החתונה איז פיער חדשים — איבער פיער חדשים — פיער חדשים מיט א וואך — און דאן וועלע זיי שטענדיג זיין אין איינעם און זיי וועלען וואהנען דא ביים זיידען, און דאן וועט זי אפט האלטען איהם אין איהר שויס, אין גארטע

אונטער דעם גרויסען עפּעלבוים אָדער דאָרטען אין איהר צימער'ל — אין דעם צימער'ל, וואָס געהט אַרויס מיט זיין פֿענסטער אין גאָרטען. און דאָס צימער'ל וועט זיין שען אויסגעקלעבט, מיט ווייס און גאָלד. אַך, וועט דאָס זיין גוט! — און זי איז געוועזען אי לוסטיג אי אומעטיג; זי איז געוועזען פֿול פֿון גליק און ליעבע און פֿון איין אונענדליך ביינקעניש.

אָבער ווען זי האָט דערצעהלט דאָס מעשה'לע מיט אַ רייך געוואָרענעם בעטלער, האָט זי זיך איבערגעריסען! מאיר איז געשלאָפֿען. אַזוי רוהיג, אַזוי זיס. די לבנה האט איהם בעלייכט, און זיין שען, ריין געזיכט האָט געלויכטען, ווי דאָס געזיכט פֿון דעם בן־מלך אין דעם מעשה'לע. זי האָט געקוקט אויף איהם איינגעהאַלטען דעם אָטהעם. עס איז געוואָרען נאָך שטילער אַרום איהר. און זיין געזיכט האָט געשטראַהלט אַזוי ווייך, אַזוי צערטליך ווייך, און די שטראַהלען זענען אַריין אין איהר, אַרומגענומען זי, געגלעט זי... דאן האָט זי זיך אַראָבגעבויגען צו איהם, איינגעגעסען זיך אין איהם מיט אַ קוש, גאַנץ שיכור, וועלט־פֿערגעסען.

ער האָט אויפֿגעעפֿענט די אויגען מיט אַ גליקליכען שמייכעל און אויסגעשטרעקט די הענד נאָך איהר. אָבער זי איז געוועזען מיד, זעהר מיד. די הענד זענען געוואָרען אָבגעשוואַכט, און די פֿיס האָבען איהר געציטערט, זי האָט קוים געקאָנט ענטפֿערן אויף זיין הייסען קוש.

אָבער ער שפּרינגט פלוצלינג אויף מיט אַ שרעק:

— אוי, עס הויבט שוין אָן צו טאָגען!

און ער קוקט זיך אום נאָך דעם תיקון.

זי הויבט זיך קוים אויף און געהט איהם געבען זיין תיקון. און ביים צושיידען זיך נעהמט זי איהם אַרום, וויעדער מיט יענעם גרויסען ביינקעניש און וויל איהם גאָר נישט אַרויסלאָזען פֿון די הענד. ער קוקט אַרויס דורך אַ שפּאַלט אין גאַס אין, איבערציינגענדיג זיך, אַז קיינער וועט איהם נישט דערזעהען, קלעטערט ער אַרויף אויף די וואַנד און פֿון דאָרטען זאָגט ער איהר נאָך אַ מאָל פֿול ליעבע: „אַ גוט יום־טוב דיר, חנה'לע! מאָרגען וועלען מיר אונז דאָך אויך זעהען.” און פֿערשווינדט.

און זי פֿאַלט צו צו אַ שפּאַלט אין וואַנד און קוקט נאָך זיין פֿערשווינדענדיגען שאָטען און קען זיך גאָר נישט אָברייסען. און טרויעריג איז איהר. איין געדאַנק האָט אָנגעפֿילט איהר גאַנץ וועזען: „נאָך איבער פֿיער חדשים! נאָך איבער פֿיער חדשים!” און דאן איז זי אַוועק צום גרויסען עפּעלבוים, האָט זיך אַ וואָרף געטהון אויף די קיסען — אויף איהרע קיסען! — אַרומגעהאַפּט זיי און צו־וויינט זיך.— — —

די פֿרויען זענען שוין געשלאָפֿען — אלמנות חיות אין דער ליעבער יום־טוב־נאַכט, און די מענער האָבען שוין „געבראָקט” — מיד און פֿערשלאָפֿען. און דאָרט אויפ'ן בערגיל הינטער'ן שטעדטיל איז געשטאַנען דער בלייכער ערדגייסט אין דעם אויפֿגעהענדיגען מאָרגען און געהויבען די הענד איבער'ן קאָפּ, און געשטרעקט זיי ווייט פֿון זיך, און זיין האַרץ האָט קוים געשלאָגען, און ער האָט געדריקט זיך די ברוסט, און געראַנגעלט נאָך אָטהעם, און געדרעהט און געקרימט זיך, גאַנץ שוואַך פֿון בעטלען נאָך ליעבע און לוסט און לעבען.—

קאַליקעס.

פון מ. ספעקטאר.

(פֿאָרטזעצונג)

— איך בין אָבער מיט דיינע און מיינע קינדער ניט צופֿריעדען. אמת דיינע קינדער זענען דאָקטוירים, אָבער זיי זענען קיין יודען ניט, זיי ווייסען פון קיין יודישקייט, זיי קענען ניט פֿיהלען קיין צָרות רַבִּים, ווער שמועסט נאָך עפּיס נוטצען בריינגען זייער פֿאָלק קענען זיי געווים ניט, — פֿאַר וואָס דו ווילסט האָבען מיר געמאַכט אונזערע קינדער, אָבער ניט פֿאַר קיין יודען. אונזערע קינדער וועט זיין אין לעבען אפשר בעסער ווי די קינדער פֿון אונזערע חברים, וואָס מיר האָבען איבערגעלאָזט אין לאַוראָווא זיי וועלען ניט טראָגען די שווערע יודישע צרות, דעם יודישען ביטערען גלות ווי אַלע אַנדערע יודען, זיי וועט זיך אפשר לעבען גליקליכער און גרינגער אויף דער וועלט, אָבער וועמען האָבען מיר געבראַכט נוטצען? די אַלע, וואָס ווילען ניט זיין קיין יודען, לעבט זיך אודאי בעסער און גרינגער אויף דער וועלט. איך פֿרעג דיך, ברוך, צי האָבען מיר האָטש מיט אונזער הַשְׂכָּלָה האָטש אויסגעפֿיהרט, איין זאַך מְקֻיָּם געוועזען, איין וואָרט פֿון די פֿיעל ווערטער, וואָס מיר פֿלעגען רעדען אין דער יוגענד אין נאָמען פֿון דער השׂכּלה? מיר האָבען אָבגענאַרט אונזער פֿאָלק און אונזערע אייגענע עלטערן, איצט קומט אויס אַז זיי זענען גערעכט געוועזען, וואָס זיי פֿלעגען אונז אַזוי יאָגען און פלאַגען, פֿאַר וואָס מיר האָבען זיך געוואָלט בילדען. ווי טרויריג איז עס, אַז מיר מוזען מודה זיין, אַז זיי, וואָס זענען געבליבען מיט זייער פֿאַנאַטיזם אין דער פֿינסטערניש זענען גערעכט קעגען אונז, וואָס מיר האָבען זיך מיט דערזעלבער פֿינסטערניש געראַנגעלט, קעגען אונז, וואָס מיר האָבען זיך געצויגען אין דער ליכטיגקייט...

באָרים קריינין האָט אַליין ניט אין גאַנצען פֿערשטאַנען. סאַלאָמאָנאָווס ווערטער האָבען זיך ביי איהם אויסגעמישט אין קאָפּ, ער האָט ניט געהאַט און ניט געוואוסט וואָס צו ענטפֿערן, ער האָט נור געפֿיהלט אַז סאַלאָמאָנאָוו איז גערעכט, און אַז ער, קריינין, איז אין עפּיס שולדיג, עפּיס ליגט איהם אויף דעם געוויסען. אין זיין מוח איז אויפֿגעקומען זיין גאַנץ לעבען, זיין אייביג ראַנגלען זיך פֿאַר השׂכּלה, פֿריהער מיט זיינע עלטערן און שווער און שוויגער, דערנאָך שוין אין דער גרויסער ליכטיגער וועלט מיט זיין אַלט מאָדישער פֿרוי שׂרה ביילע, מיט וועלכער ער ראַנגעלט זיך עד היום. יעדעס שטיקעלע פֿרייהייט, ווי אַ פּאַפּיראָס רויכען אים שבת, האַלטען שבת אָפֿען דעם מאַגאַזין און דעסטגלייכען קומט איהם אָן ניט גרינג איבער שׂרה ביילען, וועלכע פּראָטעסטירט קעגען דעם אַלעמען מיט אַלע איהרע שוואַכע כּחות. און ער, באָרים קריינין, הערט זיך ניט אויף צו קריגען מיט איהר פֿאַר אַזוינע זאַכען, פּונקט ווי אַמאָל אין לאַוראָווא מיט שווער און שוויגער, מיט זיינע עלטערן און מיט דער גאַנצער שטאָדט.

איבער דער געשיכטע וואָס איז היינטיגען שבת צונאַכטס אַזוי ניט ערוואַרטעט פֿאָרגעקומען מיט אידאַן, האָט מען זיך היינטיגען אַבענד אַביסיל פֿעררעדט און מען איז זיך צוגאַנגען שפּעטער ווי אַלע שבתצונאַכטסען.

טרויריג און אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ איז דער אַלטער קריינין געגאַנגען צו הויז, מיט איהם איז אויך געגאַנגען זיין זוהן, דער יונגער דאָקטאָר און זיין טאָכטער אַנאַ. דער אלטער קריינין האָט זיך דערמאַנט ווי זיין אָסיפּ האָט דעם היינטיגען אַבענד אַזוי פּיעל געשפּעט פֿון יודישע מִנְהָגִים, צו אידאַ האָט זיך בעליידיגט און אַנטלאָפֿען פֿון זייער געזעלשאַפֿט, איהם האָט פֿערדראָסען וואָס זיין זוהן איז געוועזען די אורזאַכע דערפֿון, און ער האָט זיך ניט געקענט איינהאַלטען, ער זאָל דאָס איהם ניט אַרויסזאָגען.

— אָסיפּ! ווי שעמסט דו זיך ניט אַזוי צו לאַכען און שפּעטען אין אַ געזעלשאַפֿט פֿון דיין מוטער און פֿון יודישע מנהגים. וואָס יודען היטען אָב זייט הונדערטער יאָהרען, דו ביזט זיך אַליין אויך אַ יוד.

אסיפּען, וואָס האָט זיך געפֿיהלט זעהר גוט פֿון היינטיגען אָבענד, וואו ער האָט אַזוי פֿיעל גערעדט און אלעמען הַנָאָה געטהון מיט זיינע חָכְמוֹת, האָבען זיין טאַטענס ווערטער אָבגעגאָסען ווי מיט קאַלט וואַסער.

אַנאַ, וואָס איז געוועזען דעם היינטיגען אָבענד זעהר צופֿרידען, וואָס מען האָט אויסגעלאַכט אידאַן, וועלכע האָט געמוזט אַנטלויפֿען פֿון זאַל אַזוי דאָס זי וועט שוין מעהר אין זייער געזעלשאַפֿט ניט קומען, האָט זעהר פֿערדראָסען אויף איהר טאַטען, וואָס ער נעמט זיך אָן פֿאַר אידאַן.

— זי האָט, ווער עס זאָל זיך פֿאַר איהר אָננעהמען, דו, פּאַפּאַ, דאַרפֿסט זיך פאַר איהר ניט אָננעהמען, האָט אַנאַ מיט פֿערדרוס זיך אָנגערופֿען — דו האָסט געזעהן, אָסיפּ, ווי אַרקאַדיע איז ווי אַ רוח איהר נאָכגעלאָפֿען אויף די טרעפּ און שוין טאַקע אויך מעהר ניט געקומען אויף דעם אַבענד. חאַ, חאַ, אַ ברענענדיגע ליעבע! האָט אַנאַ געזאָגט מיט אַ ביטער געלעכטער.

— אָבער עס איז פּאָרט ניט שען פֿון אסיפען אַזוי זיך אויפֿפֿיהרען, האָט דער אַלטער קריינין ווידער אָנגעהויבען.

— וואָס איז ניט שען? האָט אסיפ מיט כּעס געענטפֿערט, איך בין שוין ניט קיין קינד, וואָס דו דאַרפֿסט מיך לערנען ווי אויפֿצופֿיהרען זיך אין אַ געזעלשאַפֿט.

— אָבער עס איז פּאָרט ניט שען פֿאַר אַ יודישען דאָקטאָר אַזוי זיך אויפֿצופֿיהרען.

— דו געהסט שוין נאָך דער מאַמען... וואָס בין איך פֿאַר אַ יודישער דאָקטאָר? איך בין אַ דאָקטאָר, אָבער ניט קיין יודישער. פּראַקטיקע האָב איך ביי קיין איינציגען יודען, וואָס קער איך זיך אָן מיט יודען? איך בין ניט שולדיג אַז וואָס מיין טאַטע איז אַ יוד, איך וואָלט געקענט מאַכען די בעסטע קאַריערע, ווען מיינע עלטערן זאָלען ניט זיין קיין יודען. נאָך איצט וואָלט איך געקענט מאַכען די בעסטע קאַריערע, ווען איך זאָל נור וועלען... וויפֿיעל מאָל האָט מען מיר שוין פֿאָרגעלעגט... נאַר איך וויל עס פּאָרט ניט טהון איבער דיר... דיך וואָלט מען נאָך איבערגערעדט, נאַר די מאַמע שטעהט מיר אין וועג... איך טהו עס ניט, חאָטש דאָס מעהר פֿון מיינע חברים האָבען דאָס שוין לאַנג געטהון און זענען גליקליך... דאַרפֿסט דו מיך נאָך אויסרעדען, וואָס איך פֿיהר זיך שלעכט אויף... וואָס ווילסט דו איך זאָל נאָך איצט אויך שאָקלען מיט דעם גרינעם בעזעם, ווי די מאַמע האָט דאָס מיט מיר געטהון, ווען איך בין אַ גימנאַזיסט געוועזען, און נאָך אַזוינע נאַרישקייטען, וועלכע זי פֿלעגט מיך צווינגען צו טהון... שוין צייט אַז ביי יודען זאָלען אויפֿהערען אַלע פּוסטע נאַרישקייטען, וואָס עס איז פּראָסט אַ בּזיון און צום לאַכען, ווען מען הערט דאָס דערצעהלען.

אַנאַ האָט זיך דערמאַנט די סצענע מיט דעם גרינעם בעזעם וואָס אסיפּ האָט דערצעהלט און האָט זיך פלוצים פרעהליך צולאַכט.

—דו אויך? האָט איהר פֿאָטער מיט פֿערדרוס זיך אָנגערופֿען, דו ווייסט נאָך ניט ווער דיין מאַן וועט זיין, אפשר וועט ער ניט לאַכען פֿון אַזוינע זאַכען.

— איך, חאַ, האַ, אפשר וועט ער גאָר קיין יוד ניט זיין, האָט אַנאַ פֿרעהליך געענטפֿערט מיט אַ געלעכטער. דערמאַנענדיג זיך דערביי אַז דעם איינציגען יודישען יונגנמאַן, וואָס איז איהר געפֿעלען, אַרקאַדיע מאַרקאָוויטשען, האָט זי שוין פֿערלאָרען אַ דאַנק אידאַן. אַרקאַדיע האָט איהר איין מאָל גאַנץ אָפֿען געזאָגט אַז אויב ער וועט ניט חתונה האָבען מיט אידאַן וועט ער אויף אייביג פֿערבלייבען אַ בָּחור.

דער אַלטער קריינין האָט פֿערשטאַנען זיינע קינדערס ווערטער מיט אָנצוהערענישען, ער האָט גוט געוואוסט אַז עס איז פֿון זיין זייט נאַריש, וואָס ער רעדט מיט זיי וועגען יודישקייט, ער האָט זיי זעלבסט אַזוי ערצויגען, אַזוי געלערענט און אויב זיי האָבען אין גאַנצען זיך ניט אָבגעזאָגט פֿון דעם נאָמען יוד, איז נור צו פֿערדאַנקען דער אַלטער מאַמען, דער האַלב קראַנקער שׂרה ביילען, וועלכע האַלט איהרע זיהן איין מיט אַלע לעצטע קרעפֿטען, זיי זאָלען האָטש אויף איהר קבֿר דעם ערשטען קדיש קענען זאָגען.

— און דערנאָך... דערנאָך, ווען שׂרה ביילע וועט פֿערלירען איהרע אַלע כּחות, נאָך איהר טוידט אַז עס וועט שוין ניט זיין, ווער עס זאָל מלחמה האַלטען פֿאַר דאָס ביסעלע יודישקייט וואָס האַלט זיך נאָך אין זיין הויז, דערנאָך... וועלען איהם די קינדער צו ליעב זייערע קאַריערעס אָוועקוואַרפֿען, איהם רופֿען צו זיך... אָדער ער וועט בלייבען אַליין... וואָס קען זיי אָבהאַלטען, וואָס קערען זיי זיך בּאֱמֶת אָן מיט יודען? און ווער איז שולדיג אין דעם אַלעמען? איך! איך! סאַלאַמאָנאָוו איז גערעכט, אידאַ האָט אונז אָנגערופֿען קאַליקעס, קען דען נאָך זיין גרעסערע קאַליקעס, ווי איך מיט מיין הויזגעזינד זענען? צובראָכענע סקאַליטשעטע מענשען אָהן איין גאַנצען אֵבֶר.

און דער אַלטער קריינין האָט נאָך נידריגער אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ, געהענדיג שפּעט אין דער נאַכט צוזאַמען מיט זיינע קינדער.

(פֿאָרטזעטצונג קומט.)

דער זשאַרגאָן.

(ענדע)

דאס יודישע פֿאָלק האָט ניט קיין נאַציאָנאַל־שפּראַך, אַזוי ווי עס האָט ניט קיין נאַציאָנאַל־לאַנד. אויך העברעאיש איז איצט ניט די נאַציאָנאַל־שפּראַך פֿון דעם יודישען פֿאָלק, עס איז די נאַציאָנאַלע ליטעראַטור־שפּראַך, אָבער ניט די נאַציאָנאַל־שפּראַך. דען עס איז אונמעגליך, אַז יודען זאָלען אין גלות אָנהויבען רעדען העברעאיש, דאָס בעווייזט אונז שוין דער פֿאַקט, דאָס די זשאַרגאָנען, וועלכע זענען דאָך די יודישע פֿאָלקשפּראַכען, קענען זיך ניט האַלטען, בשעת די יודישע מאַסען קומען אין אַ ענגערע פֿערבינדונג מיט דער קולטור פֿון דעם לאַנד, וואו יודען וואָהנען. דאָס לעבען איז שטאַרקער, ווי אַלע נאַציאָנאַלע און פֿאָלקסקרעפֿטען. עס פֿערלאַנגט פֿון דעם יודען, דאָס ער זאָל אויפֿנעהמען די שפּראַך פֿון זיין לאַנד, זאָל אין איהר רעדען און זיך בילדען. ווי די יודען אַסימילירען זיך, הויבען זיי אָן צו פֿערוואַקסען מיט דער שפּראַך פֿון דעם לאַנד, און די פֿרעמדע שפּראַך ווערט זייער נאַציאָנאַל־שפּראַך. אויב זיי נעהמען אויף אין זיך פֿאָלשטענדיג די פֿרעמדע שפּראַך איז אפשר אַ פֿראַגע, אַזוי ווי עס איז אַ פֿראַגע, אויב די אַסימילירטע יודען זענען באמת פֿאָלשטענדיג אַסימילירט.

דאס יודישע פֿאָלק האָט אין זיין גלות ניט קיין נאַציאָנאַלע שפּראַך. אַ נאַציאָנאַל־שפּראַך קענען יודען בעקומען, ווען זיי וועלען וואָהנען אין אַ אייגענעם לאַנד, ווען עס וועלען ניט זיין קיין סבות פֿון לעבען, וועלכע וועלען זיי שטענדיג אויפֿצווינגען אַ פֿרעמדע שפּראַך.

אונזער נאַציאָנאַל־שפּראַך איז די העברעאישע שפּראַך, די פֿריהערדיגע שפּראַך פֿון דעם פֿאָלק, וועלכע האָט זיך ערהאַלטען אַלס די שפּראַך פֿון דער רעליגיאָן און ליטעראַטור, וועלכע האָט שטענדיג געהאַט די הייליגקייט פֿון אַ נאַציאָנאַל־שפּראַך, און וועלכע איז געוועזען דער נאַציאָנאַלע יסוד פֿון אַלע זשאַרגאָנען, אום אויסצודריקען די טיפֿערע זייטען פֿון די מענשליכע געדאַנקען און געפֿיהלען. וואָס מעהר די האָפֿנונג אויף אַ נאַציאָנאַלעס־לאַנד ווערט שטאַרקער אין פֿאָלק און וואָס מעהר די האָפֿנונג פֿערווירקליכט זיך, ווערט די העברעאישע שפּראַך אַלין מעהר פֿערברייטעט אין פֿאָלק אַלס ליטעראַטור־שפּראַך, ווערט רייכער אין איהרע ווערטער און אויסדריקען, נעמט אין זיך אויף נייע יסודות פֿון פֿרעמדע שפּראַכען, ווערט לאַגישער און פֿיינער און מעהר מסוגל, אום צו ווערען אַ שפּראַך פֿון לעבען און ליטעראַטור. דאָס קען מען איצט שוין זעהען אין דער נייער העברעאישער ליטעראַטור. און דער פּראָצעס וועט נאָך שטאַרקער ווערען, ווען דער ציוניזם וועט זיך אָנהויבען צו פֿערווירקליכען און ארומנעהמען די מאַסען פֿון דעם פֿאָלק. דער בליק אויף די צוקונפֿט דאַרף אָבער ניט בלינד מאַכען פֿאַר אַלין וואָס עס געהט פֿאָר אין דער איצטיגער צייט. איצט איז דער זשאַרגאָן אַ מיטעל פֿאַר אַגיטאַציאָן, פֿאַר בילדונג און פֿאַר קולטור, און ניט בענוטצען אַזאַ מיטעל, וואָלט זיין אַ פֿערברעכען געגען די אינטערעסען פֿון די יודישע מאַסען. מען קען דעם זשאַרגאָן ניט פֿערניכטען, ווי עס האָבען געמיינט די אַסימילאַטאָרען, און מען קען איהם ניט מאַכען הייליג, טייער, אויפֿהויבען צו אַ נאַציאָנאַל־שפּראַך, ווי עס מיינען די פֿאָלקספֿריינד. דער זשאַרגאָן קען ניט ווייניגער און ניט מעהר זיין ווי וואָס ער איז. ערשט ווען מען פֿערשטעהט זיין כאַראַקטער, די היסטאָרישע סבות פֿון זיין קיום און וואָס דאָס פֿאָלק האַלט פֿון דער דאָזיגער שפּראַך, ווי עס ליעבט און פֿיהלט זי, קען מען ריכטיג אָבשאַטצען איהר ווערט און איהר בעדייטונג אין פֿאָלקסלעבען און אויפֿווייזען איהר דעם ריכטיגען אָרט. דער רצון פֿון די יחידים, וועלכע ווילען די שפּראַך מאַכען צו מעהר אָדער צו ווייניגער ווי וואָס זי איז, איז אַ פֿאַנטאַזיע, אַ פֿאַנטאַזיע, וועלכע עס ווייזט זיך באַלד אַרויס פֿאַר אַ טעות ווייל אין ערגיץ איז דער רצון פֿון דעם איינצעלנען ניט אַזוי שוואַך, ווי אין דעם לעבען און קיום פֿון אַ שפּראַך.

דר. נ. סירקין.

Verlag „Achiasaf“. Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdruckerei Josef Fischer Krakau

פאר די אבאנענטען פון דעם יוד אויף דאס יאהר 1901

האבען מיר פארגענומען א גרויסע אויסגאבע, וועלכע ערשיינט דאס

ערשטע מאל אין דער יודישער ליטעראטור

די וועלטגעשיכטע

בעארבעט נאך די בעסטע קוועלען, ספעציעל פאר די אבאנענטען פון „דעם יוד".

דאס בעקענען זיך מיט דער וועלטגעשיכטע איז זעהר וויכטיג פאר יעדען מענש. די וועלטגעשיכטע עפענט איהם די אויגען און ווייזט איהם אויף, ווי אזוי די מענשהייט האט זיך ענטוויקעלט פון אנהויב אן ביז דער לעצטער צייט, פון דער צייט, בשעת דער מענש איז נאך געווען ווילד און גראב ביז דער צייט ווען ער איז געקומען צו מענשליכקייט, זיטליכקייט און ציוויליזאציע.

די וועלטגעשיכטע איז איינס פון די בעסטע מיטלען צו זעלבסטבילדונג — אז דער מענש זאל זיך בילדען אליין אהן שולען און לעהרער. זי ערקלערט איהם, ווי אזוי אלע גרויסע אידעען, גוטע זיטען און מאראל האבען זיך דורכגעשלאגען א וועג און צושפרייט צווישען מענשען, ווי אזוי דער אמאליגער, ראהער און אונוויסענדער מענש איז דערהויבען געווארען צו זיין איצטיגען ציוויליזירטען צושטאנד.

מיט איינעם ווארט, די וועלטגעשיכטע איז א וועגווייזער אין מענשען'ס לעבען, און איז זעהר וויכטיג פאר יעדען מענש, און נאך מעהר פאר אונז יודען. דען מיט וועלכען פאלק אין דער וועלט זיינען מיר נישט געקומען אין בעריהרונג? צווישען פרעמדע פעלקער, וואס פיעל פון זיי זענען שוין לאנג פערלוירען געווא־ען, איז אויסגעוואקסען דאס יודישע פאלק און לעבט עד היום צווישען זיי. אומעטום האבען מיר מיטגעשפיעלט אין קאן, אומעטום האבען מיר געגאשט עפעס גוטעס אדער שלעכטעס, נאר אומעטום האבען מיר פערגעסען עפעס צו טהון פאר זיך, פאר דעם כלל ישראל. דאס יודישע פאלק אבער, האט עס איז צוזייעט און צושפרייט אין אלע עקען וועלט, דארף און קען טהון פאר זיך. וואס און ווי צו טהון ווייזט אונז אויך די וועלטגעשיכטע.

אט דאס וויכטיגע און גרויסע ווערק האבען מיר בעשלאסען צו געבען די אבאנענטען פון „דעם יוד" צו אזא בילינגען פרייז, אז יעדער זאל אומשטאנד זיין צו האבען דאס גרויסע ווערק אין זיין הויז, נעהמליך:

יעהרליכע אבאנענטען קענען בעקומען 4 בענדער וועלטגעשיכטע

פיר 1 רובעל (פארטא 50 קאפ')

פיר 3 קראנען (פארטא $1\frac{1}{2}$ קראנען).

די אבאנענטען פון „יוד" אויף דעם יאהר 1901 וועלען נאך בעקומען אומזיסט אהן שום צוצאהלונג

12 בילדער 12

פון יודישען לעבען אמאל און איצטער

געארבעט פון בעריהמטע קינסטלער און געדרוקט אויף דעם פיינסטען פאפיער. יעדען חדש וועלען די אבאנענטען פון „יוד" בעקומען איין בילד אלס ביילאגע, אזוי אז דורך דעם יאהר וועט זיך צונויפקלייבען א רייכער

יודישע בילדער־אלבום.

מיר האפען אז די אלע, וואס פערשטעהען די וויכטיגקייט פון אונזער בלאט, וועלען זיך מיה געבען, יעדער אין זיין שטאדט און געגענד, צווישען זיינע בעקאנטע, צו פערברייטען אונזער צייטונג, כדי צו פערמעהרען די צאהל אבאנענטען פון „דעם יוד", און אונז צו געבען די מעגליכקייט וואס מעהר איהם צו פערבעסערען און צו פערפיינערען, וועלכעס איז אונזער ציעל.

אבאנאמענט פרייז פון „דעם יוד"

יעהרליך — 5 רובעל, האלביעהרליך -- 3 רובעל, פיערטעליעהרליך — 1 רובעל 50 קאפ', פאר 1 מאנאט 60 קאפ.
יעהרליך אבאנענטען קענען אויך אויסצאהלען די 5 רובעל אין 3 ראטען: בײם אבאנירען: 2 רוב', דעם 1־טען אפריל: 2 רוב' און דעם 1־טען אויגוסט די לעצטע ראטע — 1 רובעל.

נייע אבאנענטען וואס וועלען אויסשרייבען דעם יוד אויף דעם יאהר 1901 אין די הדשים נאיאבר און דעקאבער פון היינטיגען יאהר וועלען בעקומען

אומזיסט אלע נומערען פון „יוד"

פון דעם טאג וואס עס וועט אנקומען זייער געלד ביז דעם 1־טען יאנואר 1901.

די אבאנענטען (הן די וואס שיקען איין די גאנצע 5 רו"ב מיט אמאל, הן די וואס צאהלען אין ראטען), וועלכע ווילען אויך בעקומען די "וועלט געשיכטע" זאלען זא גוט זיין ביים אבאנירען זיך איינשיקען אויך דאס געלד פיר דער וועלט געשיכטע.

די וואס שרייבען אויס דעם "יוד" האלביעהרליך אדער פיערטעל יעהרליך קענען בעקומען

יעדער באנד וועלט געשיכטע פיר 50 ק"פ.

די אדרעססע:

Administration „Der Jude“ Krakau, Gertrudagasse Nr. 19.

פיר רוסלאנד:

Товарищество „АХІАСАФЪ“ Варшава почтовой ящнкъ № 25.

פערזענליך טווארדא 6

וויכטיגע בעמערקונגען פיר די אבאנענטען.

אום די אָרדענונג צו האלטען איז נייטהיג אַז:

1) יעדער זאל אויסשרייבען "דעם יוד" צייטליך, און ניט ווארטען ביז די לעצטע מינוט, כדי מען זאל קענען אלעם פעראָרדענען פריהער און פינקטליך יעדען די נומערן צושיקען.

2) ביים אריינשיקען דאס געלד זאל יעדער שרייבען די אדרעסע דייטליך נישט פערצוגט און פערדרעהט.—

3) דאס געלד קען מען שיקען דורך פאסטאנווייזונגען. נאר מען דארף געדענקען די אדרעסע צו שרייבען דייטליך אויף דער אדרעס קופאָן, און ניט יוצא זיין מיט דעם אדרעס וואס איז געשריעבען אויף דער צווייטער העלפט וועלכע בלייבט ביי דער פאסט.

4) יעדעס מאל וואס מען ווענדעט זיך צו אחיאסף וועגען "דעם יוד" מוז מען שרייבען דעם נומער וואס איז געדרוקט אויף דער אדרעסע און אויך די שטאדט וואו דער אבאנענט וואהנט.

ה. תר"ס ← וואכענ־קאלענדער (לוח) ← 1900					
די טעג פון חודש	וואָך	כסלו נאָוועמבער־ליסטאָפּאַד		נייער ס. נאוועמ.	אלט. ס. נאיאב.
ג'	זונטאג			25	12
ד'	מאנטאג			26	13
ה'	דינסטאג			27	15
ו'	מיטוואך			28	16
ז'	דאנערש.			29	17
ח'	פרייטאג			30	18
ט'	שבת	שבת ויצא.	דעצעמבער	1	19

טאג	יאהר	קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.
ג'	ג תקצה	האָט יהודה המכבי מיט זיינע ברידער בעזיעגט אנטיוכס און געקומען קיין ירושלים רייניגען דעם בית המקדש.
"	ה'תר"ה	פורים אמציסלאוו. קייזער ניקאלייI האט מבטל געוועזן די שלעכטע גזרה געגען יודען.
ה'	ה'שצ"ב	געשטארבען אין אוסטרא ה"ג ר' שמואל איידילס (מהרש"א).
"	ה'תרנט	" ה"ג ר' יהונתן עליאשבערג רב אין וואלקאוויסק.
ו'	ה'תר"ה	" ה"ג ר' יעקב קארלינער רב (משכנות יעקב).
ז'	ג'תשנ"ז	" דער מלך הורדוס.
"	ה' ק"מ	האט דער פאדיזער המון גערויבט און געהרגי'ט יודען.
"	ה'ת"ע	געשטארבען אין אמשטערדאם הג' ר' ליב קאליש (גור אריה).
ט'	ה'תקפח	" ר' בער אדמו"ר פון ליבאוויטש.

אינהאלט פון נומר 47:

א) בעוועגונג און ענד-ציעל II. י. ווארטסמאנן.
ב) בריעף פון דער פארזיער אויסשטעלונג V. הצופה.
ג) פאליטישע איבערזיכט. י. ל.
ד) די יודישע וועלט.
ה) מיינונגען איבער ציוניזם.
ו) אלגעמיינע וועלטנייעס.
ז) אויף קבר אבות. געדיכט. ש. פרוג.
ה) דער ערדגייסט. ערצעהלונג. דוד פינסקי.
ט) קאליקעס. ערצעהלונג. מ. ספעקטאר.
י) דער זשארגאן. ד"ר נ. סירקין.
יא) דאס אייביגע ליעד. פעלעטאָן. מ. אַרנשטיין.

צו אבאָנ"רען:

אין קראקא:

Administration „DER JUDE“, Krakau, Gertrudy 19.

אין ווארשא:

Verlag „Achiasaf“, Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür 4.

אין וויען:

E. Torczyner, Wien II. Krumbaumg. I.

אין לאדז, ביי אונזערעם פערטרעטער:

S. Hochberg, Lodż, Cegielnianastr. 36.

"דער יוד" איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאָסט אונטער דער נומער 1920 a Nachtrag VII.